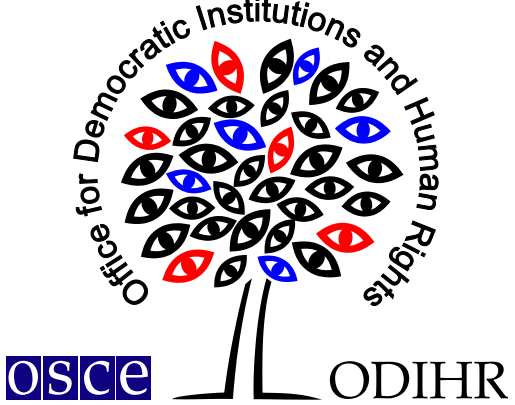

<p>Варшав. 2020 оны 5-р сарын 11</p> <p>Саналын дугаар.: JUD-MNG/362/2019</p> <p>[JB]</p> <p>www.legislationline.org</p>	
---	--

МОНГОЛ УЛСЫН ЭВЛЭРҮҮЛЭН ЗУУЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨГӨХ САНАЛ

**ЕАБХАБ-ын Ардчилсан Институт Хүний Эрхийн Газрын захиалгаар орчуулсан
Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Монгол Улсын хуулийн англи хэл дээрх
албан бус орчуулгад үндэслэв.**

Энэхүү Саналыг Сингапурын Менежментийн Их Сургуулийн Эрх зүйн профессор
(практик), Сингапурын Олон Улсын Маргаан Шийдвэрлэх Академийн Захирал
Надяа Александер бичив.

ЕАБХАБ-ын Ардчилсан Институт Хүний Эрхийн Газар
Ulica Miodowa 10 PL-00-251 Warsaw утас. +48 22 520 06 00 факс. +48 22 520 0605

*Хуульд өгөх саналын монгол орчуулга
Гэвч англи хэл дээрх хувилбар нь албан ёсны баримч бичигт тооцогдоно.*

ГАРЧИГ

I. ТАНИЛЦУУЛГА.....	4
II. САНАЛ ДҮГНЭЛТИЙН ХАМРАХ ХҮРЭЭ	4
III. ХУРААНГУЙ	5
IV. ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ БА ЗӨВЛӨМЖ	7
1. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай олон улсын стандартууд.....	7
2. Хуулийн зорилт ба үйлчлэх хүрээ.....	10
2.1. <i>Ерөнхий тайлбарууд.....</i>	<i>10</i>
2.2. <i>Хуулийн зорилт.....</i>	<i>12</i>
2.3. <i>Хуулийн үйлчлэх хүрээ</i>	<i>12</i>
2.4. <i>Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд заасан эвлэрүүлэн зуучлалын болон бусад нэр томъёоны тодорхойлолтууд</i>	<i>14</i>
3. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг санаачлах, өдөөх механизм.....	15
3.1. <i>Ерөнхий тайлбарууд.....</i>	<i>15</i>
3.2. <i>Өдөөх механизм.....</i>	<i>16</i>
4. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны журмын талаарх заалтууд.....	19
4.1. <i>Ерөнхий тайлбарууд.....</i>	<i>19</i>
4.2. <i>Эвлэрүүлэн зуучлалын үндсэн зарчим</i>	<i>19</i>
4.3. <i>Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны оролцогчид.....</i>	<i>21</i>
4.4. <i>Ажиллагааг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой захиргааны асуудлууд (явуулах газар, хугацаа, зардал)</i>	<i>22</i>
4.5. <i>Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг эхлүүлэх.....</i>	<i>23</i>
4.6. <i>Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны үйл явц.....</i>	<i>23</i>
4.7. <i>Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг дуусгавар болгох.....</i>	<i>24</i>
5. Эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгох.....	25
5.1. <i>Эвлэрүүлэн зуучлагчдад тавигдах шаардлага.....</i>	<i>25</i>
5.2. <i>Эвлэрүүлэн зуучлагчдад тавигдах стандарт</i>	<i>26</i>
5.3. <i>Эвлэрүүлэн зуучлагчийг татгалзан гаргах.....</i>	<i>27</i>
6. Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөл	28
6.1. <i>Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөлийн үүрэг ба бүрэлдэхүүн</i>	<i>28</i>
6.2. <i>Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөлийн бүрэн эрх (II-р зүйл).....</i>	<i>28</i>
7. Эвлэрүүлэн зуучлагчид, талууд болон эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцогчдын эрх, үүрэг	30
7.1. <i>Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцож буй талуудын эрх, үүрэг</i>	<i>30</i>
7.2. <i>Эвлэрүүлэн зуучлагчдын эрх, үүрэг</i>	<i>33</i>
7.3. <i>Өмгөөлөгчдийн эрх, үүрэг.....</i>	<i>34</i>

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

7.4.	<i>Гуравдагч этгээдийн болон шүүхийн эрх, үүргүүд.....</i>	<i>34</i>
8.	Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны нууцлал, нотлох баримтаар үнэлэгдэхгүй байх	34
8.1.	<i>Нууцлалтай холбоотой үүрэг хариуцлагууд.....</i>	<i>34</i>
8.2.	<i>Нууцлалыг хадгалахад үл хамаарах нөхцөлүүд.....</i>	<i>35</i>

Хавсралт: Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль (2012 оны 5-р сарын 22)

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал**I. ТАНИЛЦУУЛГА**

1. Монгол Улсын Шүүхийн Ерөнхий зөвлөлөөс 2019 оны 9-р сарын 3-ны өдөр ЕАБХАБ-ын Ардчилсан Институт, Хүний Эрхийн Газар (цаашид “АИХЭГ” гэх)-т Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль (цаашид “Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль” гэх) болон шүүх засаглалтай холбоотой бусад дөрвөн хуульд хууль зүйн дүгнэлт гаргуулах хүсэлт ирүүлсэн.
2. Хүсэлт гаргагчтай зөвлөлдсөний дагуу хуулиудын хамарч буй эрх зүйн харилцаанд нь үндэслэн гурван тусдаа санал дүгнэлт өгөх нь зүйтэй гэж үзэв. Энэхүү Санал нь зөвхөн Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Монгол Улсын хуульд хамаарах хэдий ч Шүүхийн тухай, Шүүхийн захиргааны тухай, Шүүгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулиудад өгсөн Санал, мөн Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд өгсөн саналуудтай хамтад нь уншиж танилцвал зохилтой.¹
3. 2019 оны 9 сарын 11-ний өдөр АИХЭГ дээрх хүсэлтэд хариу илгээж, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль болон бусад хуулиуд нь ЕАБХАБ-ын хүний хэмжигдэхүүний болон олон улсын бусад стандартад нийцэж буй эсэхэд хуулийн санал дүгнэлт гаргаж өгөхдөө бэлэн байгаагаа уламжилсан.
4. Дээрх хүсэлтийн дагуу энэхүү Саналыг бэлтгэн боловсруулав. АИХЭГ нь ЕАБХАБ-ын гишүүн орнуудад ЕАБХАБ-ын өмнө хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь туслалцаа үзүүлэх хүрээнд энэхүү үнэлгээг хийлээ.²

II. САНАЛ ДҮГНЭЛТИЙН ХАМРАХ ХҮРЭЭ

5. Энэхүү Саналын хамрах хүрээ нь Монгол Улс дахь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаатай холбоотой хууль, эрх зүйн болон институцийн тогтолцоог бүхэлд цогц байдлаар, нарийвчлан авч үзээгүй бөгөөд зөвхөн Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулиар хязгаарлагдана.
6. Саналд гол чухал гэж үзсэн болон анхаарах ёстой асуудлуудыг тусгасан болно. Товч тодорхой байх үүднээс Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн эерэг сайн талуудаас илүүтэйгээр засаж сайжруулах шаардлагатай заалтууд дээр илүүтэй анхаарсан. Тусгагдсан санал зөвлөмжүүд нь эвлэрүүлэн зуучлалтай холбоотой олон улсын стандарт, туршлага дээр үндэслэгдсэн. Мөн түүнчлэн санал дүгнэлтэд ЕАБХАБ-ын бусад орнуудын энэ чиглэлээр хэрэгжүүлж буй сайн туршлагыг тодруулахыг эрэлхийлэв.
7. Түүнчлэн, эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах бүх хэлбэрийг устгах тухай Конвенц³ (цаашид “CEDAW” гэх) болон ЕАБХАБ-ын 2004 оны Жендерийн тэгш байдлыг дэмжих үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, жендерийн үзэл баримтлалыг

¹ Монгол Улсын хүчин төгөлдөр хэрэгжиж буй хуулиуд болон хуулиудын төсөлд өгсөн эрх зүйн санал дүгнэлтийг дараах холбоосоор үзэх боломжтой: <<https://www.legislationline.org/odihr-documents/page/legal-reviews/country/60/Mongolia/show>>.

² ЕАБХАБ-ын хүрээнд хууль ёсыг улам бүр бэхжүүлэх талаарх ЕАБХАБ-ын шийдвэр № 7/08 (2008) үзнэ үү. Уг шийдвэрийн 4-р зүйлд Сайд нарын зөвлөл нь “[o]рлоцогч улс орнуудыг өөрсдийнх нь бүрэн эрх болон байгаа нөөц бололцооны хүрээнд нь, шаардлагатай тохиолдолд, ЕАБХАБ-ын холбогдох гүйцэтгэх бүтцүүдийн тусламжтайгаар [тухайлан] шүүх засаглалын хараат бус байдал, шүүх засаглалыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, шударга шүүхээр шүүлгэх эрх, шүүхэд хандах, төрийн байгууллага, албан тушаалтнуудын харуцлага, төрийн захиргааны байгууллагад эрх зүйт ёсыг дээдлэх, эрх зүйн туслалцаа авах эрх, саатуулагдан хоригдож буй хүмүүсийн хүний эрхийг хүндэтгэх [...] зэрэг асуудлууд дээр мэдээлэл, сайн туршлага хуваалцах, эрх зүйт ёсыг бэхжүүлэхийн төлөө хүчин чармайлтаа үргэлж сайжруулахыг сайшаан дэмжинэ” гэж заажээ.

³ Эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах бүх хэлбэрийг устгах тухай НҮБ-ын Конвенц (цаашид “CEDAW” гэх) нь Ерөнхий Ассемблейн 1979 оны 12 сарын 18-ны өдрийн 34/180 дугаар тогтоолоор батлагдсан. Монгол Улс 1981 оны 7 сарын 20-нд энэхүү конвенцэд нэгдсэн.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

ЕАБХАБ-ын үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэхээр хүлээсэн үүрэг амлалтын дагуу уг хуулийн эмэгтэй, эрэгтэй хүмүүст ялгаатай байдлаар үзүүлж болзошгүй үр нөлөөг энэхүү санал дүгнэлтээр шинжилсэн.⁴

8. Энэхүү Санал нь Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн англи хэл дээрх албан бус орчуулгад үндэслэсэн бөгөөд уг хуулийг энэхүү баримт бичигт хавсралт болгон оруулав. Орчуулгаас үүдэлтэй алдаа гарсан байж болно. Энэхүү Санал нь монгол хэл дээр орчуулагдсан хэдий ч англи хэл дээрх хувилбар нь албан ёсны бичиг баримт байх болно.
9. Дээр дурдсаныг харгалзан, АИХЭГ нь цаашид Монгол Улсын холбогдох хууль тогтоомж, эрх зүйн актуудын талаар бичгээр болон аман хэлбэрээр нэмэлт санал зөвлөмж өгөх нь энэхүү Саналаар хязгаарлагдахгүй гэдгийг тэмдэглэж байна.

Ш. ХУРААНГУЙ ДҮГНЭЛТ

10. ЕАБХАБ/АИХЭГ нь олон улсын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлага, сайн туршлагад нийцүүлэх үүднээс Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн талаар санал дүгнэлт гаргуулахаар ирүүлсэн санаачлагыг сайшаан хүлээн авлаа. Энэ чиглэлээр хууль эрх зүйн хувьд дорвитой дэвшил гарч буй нь харагдаж байгаа бөгөөд эвлэрүүлэн зуучлалын эрх зүйн орчныг бэхжүүлэх, зөвлөгөө авахаар хүчин чармайлт гаргаж буй нь сайшаалтай юм. Энэхүү санаачилга нь аливаа хуулийг уялдаа холбоотой батлах боломжийг бүрдүүлж байна гэж үзэж байгаа бөгөөд тухайлбал, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцогчдын эрх, үүргийн талаарх зохицуулалт эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд ерөнхийдөө багтсан байна.
11. Хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1-д заасны дагуу эвлэрүүлэн зуучлалыг өргөн хүрээний маргаан (иргэний, хөдөлмөрийн, гэр бүлийн) шийдвэрлэхэд хэрэглэж болохоор зохицуулалт хийсэн нь сайшаалтай. Цаашилбал, холбогдох хууль тогтоомжоор зөвшөөрвөл бусад чиглэлээр эвлэрүүлэн зуучлалыг ашиглах үүд хаалга нээлттэй байна. Үүнийг Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1-д зөвхөн зааснаас холбогдох бусад хууль тогтоомжид илүү тусгаж тодруулж өгөх нь зүйтэй. [31 дэх хэсэг]
12. Түүнчлэн Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.1-д дурдсанчлан Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль нь заавал шүүхээс санал болгохгүйгээр хийгдэх эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг хамарч буй эсэхийг тодруулах шаардлагатай. Монгол Улсад эвлэрүүлэн зуучлал хийх боломжийг өсгөн нэмэгдүүлэхийн тулд хувийн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг дэлгэрүүлэх нь зүйтэй. [34 дэх хэсэг]
13. Илүү тодруулбал, дээр дурьдсанаас гадна хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг боловсронгуй болгох үүднээс ЕАБХАБ/АИХЭГ нь дараах зөвлөмжийг өгч байна. Үүнд:
 - А. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1-д заасан “эвлэрүүлэн зуучлагчийн дэмжлэгтэйгээр” гэснийг тодруулах, эвлэрүүлэн зуучлагчийн үүргийг илүү нарийвчлан тодорхойлох. [28 дахь хэсэг]

⁴ МС.DEC/14/04 (2004), №14/04 тоот шийдвэрээр батлагдсан Жендерийн тэгш байдлыг дэмжих ЕАБХАБ-ын үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний 32-р хэсгийг эндээс үзнэ үү: <http://www.osce.org/mc/23295?download=true>.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

- Б. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.1 дэх заалт нь талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг өмнө нь явуулаад амжилтгүй болсон хэдий ч шүүхэд хэрэг үүсгэснээс хойш гэр бүлийн маргаан дээр эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг дахин явуулах боломжийг баталж чадахгүй байна. Ийм боломжийг зөвхөн гэр бүлийн холбогдолтой маргаанаар хязгаарлахгүй байхыг зөвлөж байна. [35 дахь хэсэг]
- В. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1-д заасан эвлэрүүлэн зуучлалын тодорхойлолт нь бүрэн дүүрэн биш байгаа тул уг тодорхойлолтыг дахин хянан үзэх, боломжтой бол Сингапурын эвлэрүүлэн зуучлалын конвенцэд заасан тодорхойлолтыг хэрэглэхийг зөвлөж байна. Уг тодорхойлолт нь: *Талууд маргаанаа шийдвэрлэхдээ маргалдагч талуудад аливаа шийдлийг тулгах эрх мэдэлгүй гуравдагч этгээд (“эвлэрүүлэн зуучлагч”)-ийн тусламжтайгаар маргаанаа эвийн журмаар шийдвэрлэхээр эрмэлзэх үйл явцыг хэлнэ.* [37 дахь хэсэг]
- Г. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2-т заасан “иргэн” гэснийг гадаадын иргэдийг эвлэрүүлэн зуучлалаас хасахгүйн тулд “хувь хүн” гэсэн нэр томъёогоор солих. Түүнчлэн Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн хэд хэдэн зүйлд “оролцогч(ид)” гэсэн нэр томъёог мөн ашигласан байх тул 4-р зүйлд заасан “талууд” гэсэн нэр томъёог нэгэн жигд хэрэглэхийг зөвлөж байна. Үүнийг хуульд нэг мөр хэрэглэх нь зүйтэй. [38 дахь хэсэг]
- Д. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2-т буй “сайн дурын” гэсэн зарчмыг талуудын сайн дураар шийдвэр гаргах утга агуулгыг бүрэн илэрхийлэхийн тулд тодорхой болгох нь зүйтэй. [48 дахь хэсэг]
- Е. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцож буй талууд болон эвлэрүүлэн зуучлагч зөвшөөрвөл бусад оролцогчдыг татан оролцуулах боломжийг Хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1-т зааснаар хязгаарлахгүйгээр нээж өгөх нь зүйтэй. Түүнчлэн талууд эвлэрүүлэн зуучлагчтайгаа зөвшилцсөний үндсэн дээр өмгөөлөгч, орчуулагч, хэлмэрч болон бусад хүмүүсээс зохих тусламжийг авах боломжийг талуудад олгох. [51 дэх хэсэг]
- Ё. Талууд итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчөөр дамжуулан оролцохоос гадна заавал биечлэн оролцох боломжийг олгох үүднээс хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3 дахь заалтыг өөрчлөхийг зөвлөж байна. Технологийн хэрэгсэл ашиглан биечлэн оролцохыг зөвшөөрөх нь зүйтэй. [52 дахь хэсэг]
- Ж. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 болон 22.3-д эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгох хугацааг оруулахыг зөвлөж байна. Түүнчлэн хэнд хандан хүсэлт гаргахыг тодруулах хэрэгтэй. [67 дахь хэсэг]
- З. Хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1.1 дэх хэсэгт буй эвлэрүүлэн зуучлагчийн “хууль ёсны эрхтэй” байх тухай шаардлагыг тодруулах хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл эвлэрүүлэн зуучлагчийг эрх зүйн бүрэн чадамжтай, эсвэл эрх зүйч мэргэжилтэй байх, эсвэл үүнтэй ижил төстэй зэрэгтэй байх ёстой гэдэг нь тодорхойгүй байна. Эвлэрүүлэн зуучлагчийг эрх зүйн ямар нэг зэрэгтэй байх шаардлагыг тавихгүй байхыг зөвлөж байна. [70 дахь хэсэг]

Нэмэлт зөвлөмжүүдийг хараар тодруулсан бөгөөд санал дүгнэлтийн хэсэгт багтаасан болно.

IV. ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ БА ЗӨВЛӨМЖ**1. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай олон улсын стандартууд**

14. Эвлэрүүлэн зуучлал гэдэг нь хоёр ба түүнээс дээш талуудын хоорондох маргааныг шийдвэрлэхэд төвийг сахисан гуравдагч этгээд дэмжлэг үзүүлэн оролцох үйл явц гэж ерөнхийдөө ойлгодог. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг явуулахад чухам ямар шаардлагууд тавигддаг мөн маргаан шийдвэрлэх бусад хувилбаруудаас юугаараа эвлэрүүлэн зуучлалын ажиллагаа ялгаатай вэ гэсэн нийтлэг, эсвэл нарийн тодорхой заасан тодорхойлолт байдаггүй тул энэхүү санал дүгнэлтээр эвлэрүүлэн зуучлах үйл явцыг өргөн хүрээнд тодорхойлон авч үзсэн болно. Дотоодын болон олон улсын хууль тогтоогчдын хувьд харьцангуй шинэ сэдэв учраас эвлэрүүлэн зуучлалын үйл явц, хэрэгжүүлэх ажиллагаанд тусгайлан тохируулсан, олон улсын стандартыг суулгаж өгсөн баримт бичиг харьцангуй хязгаарлагдмал хэвээр байна.
15. Гэсэн хэдий ч эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа, түүнийг хэрэгжүүлэх арга замуудад хамааралтай Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын хүний эрхийн чиглэлээрх стандарт тогтоосон түгээмэл конвенцүүд болон бусад баримт бичгүүд бий. Ялангуяа, шударга шүүхээр шүүлгэх эрх, шүүхэд хандах эрх, шүүхийн өмнө эрх тэгш байх зэрэг нь эвлэрүүлэн зуучлалын ажиллагааг зохицуулж буй хууль тогтоомжоор хөндөгдөж болзошгүй. Тиймээс энэ асуудалд Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт⁵ (ICCPR)-ын шударга шүүхээр шүүлгэх эрхийн тухай 14 дүгээр зүйл хамааралтай. Пактын 14 дүгээр зүйлд шүүх ба тусгай шүүхийн өмнө эрх тэгш байх, гэм буруутай нь тодорхой хуулиар нотлогдох хүртэл гэм буруугүй гэж тооцогдох эрхийг баталгаажуулсан. Уг эрхийн энэ хэсгийг эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны бүхий л явцад цуглуулсан мэдээллийг шүүхэд зарга мэдүүлэх, эсвэл шүүх дээр ашиглахдаа зөрчиж болзошгүй юм.
16. Эмэгтэйчүүдийн эрх, хүүхдийн эрх, ялангуяа эрүүгийн хэрэг болон гэр бүлийн холбогдолтой асуудлууд дээр эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа хийгдэх тохиолдолд НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн конвенц⁶ (CRC) болон Эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах бүх хэлбэрийг устгах тухай НҮБ-ын конвенц⁷ (CEDAW) нь холбогдох хууль тогтоомж, тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд дагаж мөрдөх ёстой олон улсын стандарт нь болж өгдөг. Эвлэрүүлэн зуучлах үйл явцын мөн чанар болоод зорилго нь оролцогчдын хоорондох найрсаг харилцааг хадгалахыг зорьдог тул эвлэрүүлэн зуучлал нь гэр бүлийн холбогдолтой маргаан, түүний дотор асран хамгаалахтай холбоотой асуудлуудад маш сайн тохирдог. Тиймээс Хүүхдийн эрхийг хэрэгжүүлэх тухай Европын Конвенцид хүүхдэд хамааралтай маргааныг шийдвэрлэхэд эвлэрүүлэн зуучлал нь илүү тохиромжтой арга гэж тодорхой заасан байдаг.⁸ Монгол Улс хэдийгээр энэ бүс нутгийн зохицуулалтаар үүрэг хүлээдэггүй ч уг конвенц нь энэ агуулгад тохирох удирдамж байж болох юм.

⁵ НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблейн 1966 оны 12 сарын 16-ны өдрийн 2200А (XXI) тогтоолоор баталсан *НҮБ-ын Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт* (ICCPR). Монгол Улс 1974 оны 11 сарын 18-ны өдөр уг пактыг соёрхон баталсан.

⁶ 1989 оны 11 сарын 20-ны өдөр батлагдсан *НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн конвенц* (CRC/ХЭК), 1990 оны 9 сарын 2-нд хүчин төгөлдөр болсон, 1577 UNTS 3. Монгол Улс 1990 оны 7 сарын 5-нд энэхүү конвенцид нэгдэн орсон.

⁷ 1979 оны 12 сарын 18-ны өдөр батлагдсан *НҮБ-ын Эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенц* (CEDAW) нь 1981 оны 9 сарын 3-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон, 1249 UNTS 13. Монгол Улс 1981 оны 7 сарын 20-нд энэхүү конвенцид нэгдэн орсон.

⁸ 1996 оны 6 сарын 25-нд батлагдсан *Европын Зөвлөлийн Хүүхдийн эрхийг хэрэгжүүлэх тухай Европын конвенц* нь 2000 оны 7 сарын 1-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр болсон, CETS No. 160.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

17. ЕАБХАБ-ын түвшинд, ЕАБХАБ-ын өмнө хүлээсэн үүрэг амлалтуудаар эвлэрүүлэн зуучлалд хүрэх боломж нь эрхийг хамгаалах үр дүнтэй арга хэрэгслүүдийн нэг төдийгүй шүүхийн, захиргааны болон эвлэрлийн зохицуулалтуудын хамтаар шударга ёсыг хүртэх боломж гэж томъёолж өгсөн.⁹
18. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.2-т олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүрэг хариуцлагын талаар тусгайлан заажээ. Үүнийг анхаарахын зэрэгцээ Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай НҮБ-ын конвенц¹⁰ (цаашид “Сингапурын эвлэрүүлэн зуучлалын конвенц” гэх)-ийг лавлагаа болгон зааж өгч болох юм. Монгол Улс энэхүү конвенцид гарын үсэг зураагүй, соёрхон батлаагүй байгаа¹¹ тул заавал дагаж мөрдөх үүрэг хүлээгээгүй гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй. Ямар ч тохиолдолд, цаашид эрх зүйн шинэчлэл хийх бол Сингапурын конвенцийн заалтуудыг анхаарч үзэхийг зөвлөж байна. Учир нь энэ хуулийг хянан үзэхэд уг конвенцийн заалтууд нь чухал лавлагаа баримт бичиг болж болох юм.
19. НҮБ-ын Олон улсын худалдааны эрх зүйн комисс (цаашид “UNCITRAL” гэх)-оос эвлэрүүлэн зуучлал, маргаан шийдвэрлэхтэй холбоотой Загвар хууль болох Олон улсын арилжааны эвлэрүүлэн зуучлалын болон Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль (2018) (цаашид “ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль” гэх)-д саяхан нэмэлт өөрчлөлт оруулсан ба уг хууль нь энэ чиглэлээр хууль тогтоомж батлах гэж буй улс орнуудын хувьд стандарт гарын авлага болохуйц хууль байж болох юм.¹² Загвар хуулийн 1.3-т “эвлэрүүлэн зуучлал” гэсэн нэр томъёог өргөн цар хүрээнд тодорхойлон ашигласан бөгөөд “гэрээний, эсвэл бусад эрх зүйн харилцаатай холбоотой маргааныг эвийн журмаар шийдвэрлэхэд гуравдагч этгээдийг ашиглах тухай” гэж заажээ.¹³ Загвар хуулийг дотоодын хэрэг маргаанууд дээр ч ашиглаж болно.¹⁴ Тиймээс энэ утгаараа хууль боловсруулагчдад хэрэгтэй баримт бичиг байж болох юм.
20. Монгол Улс нь Европын Зөвлөл (цаашид “ЕЗ” гэх)-ийн гишүүн улс биш хэдий ч ЕЗ-тэй холбогдох лавлагаа баримт бичгүүдийг харьцуулан харах талаас нь авч үзэх нь ач холбогдолтой юм. Мөн энэ асуудлаар олон улсын эх сурвалж хязгаарлагдмал байгааг харгалзан үзэх нь зүйтэй. ЕЗ-ийн Шүүх засаглалын үр нөлөөтэй байдлын төлөөх Европын комисс (СЕРЕЖ)-оос захиргааны эрх бүхий байгууллагууд болон хувь этгээдүүдийн хооронд үүссэн маргаан болон гэр бүл, иргэний, эрүүгийн хэрэг, маргааныг хамруулсан эрх зүйн янз бүрийн асуудлуудаар явуулж буй эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны наад захын стандартуудыг багтаасан дөрвөн зөвлөмж гаргасан.¹⁵ Эдгээр стандартыг дагалдаж, зөвлөмжүүдийг тайлбарласан гурван багц

⁹ Дараахыг үзнэ үү: ЕАБХАБ-ын III. 9 нутаг дэвсгэр доторх Рома, Синти нарын байдлыг сайжруулах талаар авах арга хэмжээний төлөвлөгөөний № 3/03 шийдвэрийн хавсралт.

¹⁰ *Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай НҮБ-ын конвенц*, Тогтоолыг Ерөнхий Ассемблей 2018 оны 12 сарын 20-ны өдөр баталсан. Монгол Улс энэхүү конвенцид хараахан гарын үсэг зураагүй, нэгдэн ороогүй байгаа.

¹¹ Монгол Улс 2019 оны 8 сарын 7-ны өдөр Сингапурт болох гарын үсэг зурах ёслолд оролцох төлөөлөгчдийг илгээлээ: <https://www.montsame.mn/en/read/197778>

¹² *Олон улсын арилжааны эвлэрүүлэн зуучлалын болон Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль (2018)*: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/annex_ii.pdf

¹³ *Олон улсын арилжааны эвлэрүүлэн зуучлалын болон Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль (2018)*

Энэхүү баримт бичгийн 12 дахь болон 3 дахь ишлэлд дурдсан, (ЮНСИТРАЛЫН Загвар хуулийн II хавсралт).

¹⁵ Эдгээр нь Орлогч сайд нарын 1998 оны 1 сарын 21-ний өдрийн 616-р хурлаар Сайд нарын хорооны баталсан *Гэр бүлийн эвлэрүүлэн зуучлалын асуудлаарх гишүүн орнуудын Сайд нарын хорооны Европын зөвлөлийн No. R (98) 1 тоот зөвлөмж*; Орлогч сайд нарын 1999 оны 9 сарын 15-ны өдрийн 679-р хурлаар Сайд нарын хорооноос баталсан *Эрүүгийн хэрэгт эвлэрүүлэн зуучлах хийх тухай Гишүүн орнуудын Сайд нарын хорооны No. R (99) 19 тоот зөвлөмж*; Орлогч сайд нарын 2001 оны 9 сарын

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

удирдамж гарсан.¹⁶ Гэр бүлийн холбогдолтой маргаан болон иргэний хэрэг дээр эвлэрүүлэн зуучлал хийхтэй холбоотой зөвлөмжийн хэрэгжилтийг сайжруулах талаарх Удирдамж (цаашид “Гэр бүлийн маргаан болон иргэний хэрэг дээр эвлэрүүлэн зуучлал хийх тухай СЕРЕJ-ийн Удирдамж” гэх)-даа СЕРЕJ нь гэр бүлийн маргаан дээр хийх эвлэрүүлэн зуучлалын онцлог, мөн чанарыг харгалзан үзэхийн зэрэгцээ Европын Холбооны эвлэрүүлэн зуучлагчдын ёс зүйн дүрмийг иргэний болон гэр бүлийн холбогдолтой маргаанд эвлэрүүлэн зуучлал хийхдээ баримтлах наад захын стандарт болгон мөрдөхийг зөвлөмж болгосон.¹⁷ СЕРЕJ саяхан Эвлэрүүлэн зуучлалын үйлчилгээ үзүүлэгчдийн Европын ёс зүйн дүрэм (2018 оны 12 сар)-ийг мөн боловсруулсан бөгөөд энэ дүрэм бас нэгэн чухал холбоотой баримт бичиг юм.

21. Мөн түүнчлэн Европын Холбооны хүрээнд Удирдамж 2008/52/ЕС¹⁸ (цаашид “Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Европын Удирдамж” гэх) нь гишүүн орнуудад иргэний болон арилжааны асуудлаар эвлэрүүлэн зуучлал хийх стандартыг тогтоож өгсөн. Хэдийгээр Монгол Улс энэ удирдамжаар үүрэг хүлээгээгүй ч уг удирдамж нь эвлэрүүлэн зуучлалын стандартыг, ялангуяа нууцлалтай холбоотой асуудлаар, эвлэрүүлэн зуучлах явцад олж авсан мэдээллийг нотлох баримт болгон ашиглах стандартыг тогтоосон тул хууль тогтоогчид болон бусад оролцогч талуудад чухал хэрэгсэл болж чадах юм.
22. Эрүүгийн хэргийн хувьд, эвлэрүүлэн зуучлалыг эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хүрээнд хохирогчдын байр суурийг хөндсөн олон улсын стандарт тогтоосон бусад баримт бичгүүдэд хэрэг зөрчлийг шийдвэрлэх альтернатив арга хэрэгсэл болгох талаар зөвлөн санал болгосон байна.¹⁹
23. Эцэст нь хэлэхэд, НҮБ-ын түвшинд маргааныг энхийн замаар шийдвэрлэх хүрээнд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа нь энх тайвныг тогтоох үйл явц, мөн угсаатан хоорондын зөрчлийг шийдвэрлэх, урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой асуудлууд дээр ихэвчлэн хэрэглэгддэг арга хэрэгсэл юм. Эдгээртэй холбогдох стандартыг тогтоосон гарын авлага нь Үр дүнтэй эвлэрүүлэн зуучлалын тухай НҮБ-ын удирдамж (2012)²⁰ бөгөөд ялангуяа олон янзын үндэстэн ястантай газар нутагт эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд хамрагдахын ач холбогдлыг онцолсон баримт

5-ны өдрийн 762-р хурлаар Сайд нарын хорооноос баталсан *Эрх бүхий захиргааны байгууллагууд болон хувь этгээдүүдийн хоорондын маргаан хянан шийдвэрлэх альтернатив хувилбаруудын талаарх Гишүүн орнуудын Сайд нарын хорооны (2001)9 тоот зөвлөмж*; Орлогч сайд нарын 2002 оны 9 сарын 18-ны өдрийн 808-р хурлаар Сайд нарын хорооноос баталсан *Иргэний хэрэг дээр эвлэрүүлэн зуучлах тухай Гишүүн орнуудын Сайд нарын хорооны (2002)10 тоот зөвлөмж* зэрэг болно. Дөрвөн зөвлөмжийг эндээс үзнэ үү: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/series/Etudes5Ameliorer_en.pdf>.

¹⁶ Шүүх засаглалын үр нөлөөтэй байдлын төлөөх Европын комисс (цаашид “СЕРЕJ” гэх), 2007 оны 12 сарын 7-ны өдөр батлагдсан *Гэр бүлийн холбогдолтой маргаан болон иргэний хэрэгтэй холбоотой хүчин төгөлдөр буй зөвлөмжийн хэрэгжилтийг сайжруулах талаарх Удирдамж*, СЕРЕJ (2007)14; *Эрүүгийн хэрэг дээр эвлэрүүлэн зуучлал хийхтэй холбоотой хүчин төгөлдөр зөвлөмжийн хэрэгжилтийг сайжруулах талаарх Удирдамж*, СЕРЕJ (2007)13; *Эрх бүхий захиргааны байгууллагууд болон хувь этгээдийн хоорондын маргаан шийдвэрлэх альтернатив хувилбарууд дээр одоо байгаа зөвлөмжийн хэрэгжилтийг сайжруулах талаарх Удирдамж*, СЕРЕJ (2007)15.

¹⁷ 1.8. дээрх 16 дахь ишлэлд дурдсан (Гэр бүлийн холбогдолтой маргааны эвлэрүүлэн зуучлал, иргэний хэрэг дээрх эвлэрүүлэн зуучлалын талаарх СЕРЕJ удирдамж); Мөн Европын Зөвлөлийн *Сербийн Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн төсөлд өгсөн Хүний эрх, шүүх засаглалын Ерөнхий газар Хууль зүй ба эрх зүйн хамтын ажиллагааны газрын санал дүгнэлт*, 2013 оны 4 сарын 23-ны өдөр, 14-р хуудсыг үзнэ үү; мөн *Европын эвлэрүүлэн зуучлагчдын ёс зүйн дүрэм*, (2004)-ийг үзнэ үү.

¹⁸ Иргэний болон арилжааны маргаан дээрх эвлэрүүлэн зуучлалын тодорхой асуудлаар гаргасан Европын парламентын болон Зөвлөлийн 2008 оны 5 сарын 21-ний өдрийн *2008/52/ЕС Удирдамж*.

¹⁹ Европын Зөвлөл, *Эрүүгийн гэмт хэргийн хохирогчдод үзүүлэх тусламжийн талаарх Зөвлөмж Rec(2006)8*, 2006 оны 6 сарын 14; Эрүүгийн хууль, эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хүрээнд хохирогчийн байр суурийн талаарх *Зөвлөмж № (85)II*, 1985 оны 6 сарын 28; *Хохирогчдод үзүүлэх тусламж, хохирогч болохоос урьдчилан сэргийлэх тухай R (87) 21 зөвлөмж*, 1987 оны 9 сарын 17; НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблейн 40/34-р тогтоол, *Эрүүгийн гэмт хэрэг болон эрх мэдлээ урвуулан ашигласны улмаас хохирсон хохирогчдод шүүх эрх мэдлийн байгууллагаас үзүүлэх зарчмуудын тунхаглал* (1985 оны 11 сарын 29), GAOR-ын 40-р чуулганы нэмэлт 53, 213; *Гэмт хэргийн хохирогчдын эрх, тэдэнд үзүүлэх дэмжлэг, хамгаалалтын талаарх наад захын стандартыг тогтоох тухай Европын Парламентын болон Зөвлөлийн 2012 оны 10 сарын 25-ны өдрийн Удирдамж 2012/29/EU*, Зөвлөлийн 2001/220/JHA шийдвэрээр сольсон.

²⁰ *НҮБ-ын Үр дүнтэй эвлэрүүлэн зуучлал хийх тухай удирдамж* (Нью-Йорк, 2012).

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

бичиг болно.²¹ ЕАБХАБ-ын түвшинд маргааныг энхийн замаар шийдвэрлэх нь Европын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны бага хурлын Хельсинкийн төгсгөлийн баримт бичигт заасан арван зарчмын нэг бөгөөд үүнд эвлэрүүлэн зуучлалыг маргааныг тайван замаар шийдвэрлэх нэг арга хэрэгсэл хэмээн тодотгож өгсөн.²² Энэ мэтчилэн эвлэрүүлэн зуучлал нь ЕАБХАБ-ын хүрээнд гишүүн орнуудын зүгээс дотоодын, бүс нутгийн болон олон улсын зөрчил маргаанаас урьдчилан сэргийлэх, тэдгээрийг төгсгөл болгоход ашиглах нэгэн үүрэг амлалт нь болдог онцгой статустай юм. Энэхүү үүрэг амлалтыг ЕАБХАБ-ын баримт бичгүүдэд, ялангуяа Жендерийн мэдрэмжтэй эвлэрүүлэн зуучлалыг нэмэгдүүлэх Удирдамж²³ болон Эртнээс сануулах, эртнээс арга хэмжээ авах, яриа хэлэлцээр өрнүүлэх, эвлэрүүлэн зуучлалыг дэмжих, мөн зөрчил маргааны дараах сэргээн сайжруулах ажиллагааны асуудлуудаарх ЕАБХАБ-ын чадавхыг нэмэгдүүлэхтэй холбоотой зөрчил маргааны үе шатуудын талаарх ЕАБХАБ-ын Сайд нарын зөвлөлийн 3/11 тоот шийдвэр²⁴ болон бусад баримт бичгээр давхар баталгаажуулан, боловсруулсан болно.²⁵

2. Хуулийн зорилго ба үйлчлэх хүрээ

2.1. Ерөнхий саналууд

24. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль нь 35 зүйл, зургаан бүлэгтэй. Хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2.1 дэх хэсэгт зааснаар эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд орох нь сайн дурын үндсэн дээр гэсэн боловч хэрэв эвлэрүүлэн зуучлалыг сонгосон тохиолдолд хуульд өөрөөр заагаагүй л бол заавал биелүүлэх шинжтэй харагдаж байна. Ерөнхийдөө, эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулиудыг хооронд нь дефолт буюу үл биелүүлэх дүрэм байдлаар үйлчлэх (“талууд өөрөөр санал нийлээгүй бол”), эсвэл заавал дагаж мөрдөх гэж ялгаж болдог.²⁶ Үл биелүүлэх дүрэм нь талуудын бие даасан байдлыг дэмжихэд чиглэсэн ба талуудын зүгээс эсрэг талдаа тохиролцохоо илэрхийлээгүй үед зөвхөн хэрэглэгддэг. Маргалдагч талын бие даасан байдлын зарчим нь эвлэрүүлэн зуучлалын гол тулгуур багана болдог бөгөөд талуудын зүгээс эвлэрүүлэн зуучлах үйл явцыг хэрхэн өрнүүлэхэд туслах, түүний үр дүнг тодорхойлох талуудын чадварууд дээр тусгалаа олсон байдаг. Тиймээс эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны талаарх зохицуулалтууд нь ихэвчлэн заавал дагаж мөрдөх шаардлагагүй дүрмийн хэлбэрээр байдаг бөгөөд ингэснээр талууд үүнээс татгалзаж болдог сонголтуудтай. Эсрэгээрээ, эрх зүйн зохицуулалт нь эвлэрүүлэн зуучлал ба хууль эрх зүйн тогтолцоог хооронд нь холбож өгдөг холбоос (жишээ нь, эвлэрүүлэн зуучлалд оролцогчдын үүрэг) болж байвал тэдгээр зохицуулалтын нэг мөр байдлыг хангахын тулд сайн дурын хэлбэрээс илүүтэйгээр албадлагын буюу заавал дагаж

²¹ Түүнчлэн Элчин сайд Фред Таннер (ЕАБХАБ-ын дарга-Швейцарь) “*Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаан дахь оролцоо*” сэдвээр Урьдчилан сэргийлэх дипломат ажиллагаа, эвлэрүүлэн зуучлалын тухай бүс нутаг, дэд бүсийн болон бусад олон улсын байгууллагын 3-р хурал дээр (2014 оны 2 сарын 5-ны өдөр) хэлсэн үгийг үзнэ үү.

²² ЕАБХАК/CSCE, *Европын Аюулгүй Байдал, Хамтын Ажиллагааны Бага Хурлын Төгсгөлийн баримт бичиг* (1975 оны 8 сарын 1-ний өдөр) 14 ILM 1292.

²³ ЕАБХАБ-ын Нарийн бичгийн дарга нарын газар, OSG/Жендерийн алба, Вена, 2013 оны 10 сар, эндээс үзнэ үү: <<http://www.osce.org/gender/107533?download=true>>.

²⁴ ЕАБХАБ МС.ДЕС/3/11 (2011 оны 12 сарын 27), эндээс үзнэ үү: <<http://www.osce.org/mc/86621?download=true>>.

²⁵ Мөн дараахыг үзнэ үү: НҮБ-тай хамтран боловсруулсан ЕАБХАБ-НҮБ, *Урьдчилан сэргийлэх дипломат ажиллагаа, маргааныг хөнгөвчлөх яриа хэлэлцээ ба эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны талаарх НҮБ болон бүс нутгийн байгууллагуудын хэтийн төлвийн тайлан: Нийтлэг сорилт ба сайн туршилага* (2011 оны 2 сар).

²⁶ Дараахыг үзнэ үү: Н Eidenmüller “Үндэсний болон олон улсын эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны эрх зүйн орчин” (2002) 12, *Олон улсын маргаан шийдвэрлэх этгүүл* 15-ын 14. (Н Eidenmüller, ‘A Legal Framework for National and International Mediation Proceedings’ (2002) 12 *Journal of International Dispute Resolution* Beilage 14 at 15.)

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

мөрдөх хэлбэрийг сонгох ёстой гэсэн хүчтэй аргумент байдаг. **Тиймээс Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд тусгасан үүрэг, хариуцлагатай холбоотой заалтуудыг заавал дагаж мөрдөх байдлаар маш тодорхой тусгахыг зөвлөж байна** (мөн доор буй 7-ын дэд хэсгийг үзнэ үү).

25. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль нь таван үндсэн сэдвийг хамарсан байна. Нэгдүгээрт, хуулийн цар хүрээ, зорилгыг тодорхойлсон. Хоёрдугаарт, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа хэрхэн хөндөгдөх болон эхлүүлэх талаарх холбогдох заалтуудыг багтаасан. Гуравдугаарт, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа, зуучлалын үйл явц хэрхэн хийгдэх талаар нарийвчлан заажээ. Дөрөвдүгээрт, хуульд эвлэрүүлэн зуучлагчаар хэн оролцож болох талаар тайлбарласан заалтууд байна. Тавдугаарт, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцогчдын эрх, үүргийг тодорхойлжээ. Үүний зэрэгцээ, эдгээр сэдвийн зарим нь, тухайлбал, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцогчдын эрх, үүрэгтэй холбоотой заалтууд нь хуулийн энд тэнд орсон байна. Үүнийг эрх, үүргийн тухай үндсэн заалтууд дор багтаан зааж өгсөн бол илүү тодорхой ойлгомжтой болно. **Тиймээс сэдвүүдийг илүү тодорхой, цогц байдлаар харуулахын тулд хуулийн ерөнхий бүтцийг шинэчлэн засахыг зөвлөж байна.**
26. Дэлхий даяарх эвлэрүүлэн зуучлалын тогтолцооны олон улсын харьцуулалтаас харахад бодлого боловсруулагчид болон хууль тогтоогчдод хэрэг болохуйц эвлэрүүлэн зуучлалын янз бүрийн загварууд байна. Хэрэв эдгээр загвараас зарим нэгийг нь нэгтгээд ашиглавал аливаа этгээдүүд эвлэрүүлэн зуучлал авах боломжийг эрс нэмэгдүүлэхээр байна. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийг уншихад Монгол Улсад шүүхтэй холбоотой эвлэрүүлэн зуучлал авах (өөрөөр хэлбэл, шүүхээр дамжин эвлэрүүлэн зуучлалын үйлчилгээ авах нь гол нэгдсэн арга нь байх)²⁷ болон хувийн/зах зээлийн журмаар эвлэрүүлэн зуучлал авах гэсэн хоёр арга ерөнхийдөө хуульд тусгалаа олсон мэт байна. Энэ нь бүхэлдээ эерэг сайн зүйл боловч Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай энэхүү хууль нь зөвхөн шүүхтэй холбоотой эвлэрүүлэн зуучлалын асуудлыг ерөнхийдөө зохицуулсан харагдаж байна (доор буй 31, 32-р хэсгийг үзнэ үү). Уг хуульд эвлэрүүлэн зуучлалын бусад хэлбэрүүд²⁸ хамааран зохицуулагдах эсэх нь тодорхойгүй байна. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд энэ талаар хөндсөн байж магадгүй хэдий ч илүү тодорхой болгох шаардлагатай. Цаашилбал, хөрөнгө оруулалт, нөөц баялагтай холбоотой маргаан зэрэг хил дамнуулан эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа хийх байдлаар уг хуулийн хэрэглээ, сонирхол татахуйц байдал нь улам бүр нэмэгдсээр байгааг харгалзан үзэх нь зүйтэй (доор буй 83-д бичсэн тайлбарыг үзнэ үү). Эцэст нь, цаашид зөвлөмж авах шаардлагатай бол эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа Монгол Улсад хэрхэн хэрэгжиж байгаа талаарх мэдээлэл, дүн шинжилгээн дээр үндэслэн

²⁷ Шүүхтэй холбоотой эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа нь дараах байдлаар хуваагдаж болно. Үүнд: (1) шүүх эрх мэдлийн загвар буюу эвлэрүүлэн зуучлалын үйлчилгээ нь шүүх эрх мэдлийн тогтолцооны салшгүй хэсэг гэж тооцогддог учраас шүүхийн үйл ажиллагааны нэг чиглэл болдог ба шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагчид шүүхэд харьяалагдаж, шүүхийн ажилтнууд, шүүхэд ажилладаг зуучлагчдын бүрэлдэхүүнд багтах бөгөөд тэдгээр эвлэрүүлэн зуучлагчдыг шүүхээс сонгож, томилж, зуучлалын зардлыг шүүхийн байгууллага хариуцдаг (шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлалын энэхүү загварын жишээг Словени, Герман, Скандинавын зарим орон, мөн бусад (ихэвчлэн иргэний хуульд) шүүхийн харьяалалуудаас харж болно, гэхдээ Сингапур зэрэг зарим нийтлэг эрх зүйн тогтолцоотой улс орнууд ч энэ загварыг авсан байдаг); (2) зах зээлийн загвар буюу шүүхээр дамжуулан хийх эвлэрүүлэн зуучлалын хувьчлагдсан хэлбэрийг тусгасан загвар бөгөөд шүүх нь шүүхээс баталсан эвлэрүүлэн зуучлалын үйлчилгээ эрхлэгч байгууллагуудын гишүүдээс гэрээлэн зуучлалын үйлчилгээ авах ба тэдгээр байгууллагууд нь төлбөрөө өөрсдөө тогтоон, маргаантай этгээдүүдээс гаргуулан авдаг (ерөнхийдөө Канад, Австрали, Англи, Хонконг, АНУ зэрэг нийтлэг эрх зүйн тогтолцоотой улс орнууд ашигладаг. Гэхдээ энэ загварыг Герман зэрэг зарим эх газрын эрх зүйтэй улс орноос ч харж болно).

²⁸ Жишээ нь, тодорхой нийгмийн бүлэгт суурилсан эвлэрүүлэн зуучлалын байгууллагууд болон дүрвэгсэд, эмэгтэйчүүдийн хорогдох байр, засгийн газрын санхүүжилттэй хууль эрх зүйн төвүүд, эрх зүйн туслалцаа, цагдаа гэх зэрэг бусад олон нийтийн байгууллагуудаар дамжуулан эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд өргөнөөр хамрагдах боломжтой.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

боловсруулж болох юм. Тиймээс Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд бусад засвар хийх талаар саналаа өгөхөд энэ талын мэдээлэл авах нь тустай байна.

27. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа нь уян хатан үйл явц бөгөөд энэ онцлог нь зуучлалын ажиллагааг зохицуулахад хүндрэл учруулдаг гэдгийг онцлон тэмдэглэх нь зүйтэй. Ерөнхийдөө, ийм уян хатан байдлыг тааруулахын тулд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг янз бүрийн хатуу (хууль тогтоомж) болон зөөлөн буюу эвлэрүүлэн зуучлагчдын ёс зүйн дүрэм, институцын эвлэрүүлэн зуучлалын дүрэм журам болон салбарын бусад стандартууд, маргаан шийдвэрлэх өөр үүрэг амлалт, заалтууд зэргээр зохицуулж байх хэрэгтэй. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд эвлэрүүлэн зуучлагчдын ёс зүйн дүрмийн талаар дурдах (хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.2) төдий байгаа тул эвлэрүүлэн зуучлалын энэхүү хууль тогтоомж нь дангаараа зохицуулалт болох боломжгүй бөгөөд олон улсын сайн туршлагаас харахад Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль нь бусад дүрэм журмын зохицуулалтуудаар нөхөгдөж байдгийг онцлон дурдах хэрэгтэй. Энэ үүднээс, Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөл (10, 11-р зүйлүүд) нь Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийг нөхөх илүү зөөлөн бөгөөд уян хатан зохицуулалтыг хийх шаардлагатай байна.

2.2. Хуулийн зорилго

28. Хуулийн зорилгыг 1 дүгээр зүйлийн 1.1-д “эрх зүйн маргааныг шүүхийн бус аргаар эвлэрүүлэн зуучлагчдын дэмжлэгтэйгээр шийдвэрлэх эрх зүйн үндэслэл” гэж заажээ. "Дэмжлэг" гэсэн үгээр ямар утгыг илэрхийлэх гэсэн нь тодорхойгүй байна. **Иймд эвлэрүүлэн зуучлагчийн үүргийг илүү нарийвчлан тодруулахыг зөвлөж байна.**

29. Тодруулбал, хуулийн зорилгыг товч тодорхой тусгасан боловч шүүх эрх мэдлийн ажлын ачаалал, бизнесийн харилцаанд үзүүлэх эвлэрүүлэн зуучлалын үр өгөөжийн талаар, үүнээс гадна, хамгийн чухал нь, хувь хүмүүст эвлэрүүлэн зуучлалын ашиг тусын талаар илүү нарийн тодорхой тусгаж өгөх боломжтой. Түүнчлэн эвлэрүүлэн зуучлалыг хөхиүлэн дэмжих, үүнийг хуулиар зохицуулах учир шалтгааныг дэлгэрүүлж тайлбарлах хэрэгтэй.²⁹ Ийм байдлаар шүүх болон асуудлаа шийдүүлэх шаардлагатай байгаа талуудын аль аль нь эвлэрүүлэн зуучлах аргын давуу болон сул талыг нь, мөн эвлэрүүлэн зуучлал нь хувь хүмүүсийн маргаанаа шийдвэрлэж болох бусад аргуудтай харьцуулахад ямар болох талаар илүү сайн ойлгох болно.
30. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-д эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны зорилгыг болон маргааныг үр ашигтай, шуурхай, эвийн журмаар шийдвэрлэх талаар сайтар тодорхойлон тусгасныг тэмдэглэх нь зүйтэй. Энэхүү асуудлыг хуулийн 1 дүгээр зүйлд яагаад тусгаагүй нь тодорхойгүй байгаа тул эдгээрийг хуулийн зорилгын нэгэн цул хэсэг болгон, маргааныг илүү үр ашигтай байдлаар шийдвэрлэх, мөн бизнесийн, хөдөлмөрийн, гэр бүлийн харилцааг хамгаалах гэдэг утгаар 1 дүгээр зүйлд тодорхойлсон зорилго дор нэгтгэн оруулахыг санал болгож байна.

2.3. Хуулийн үйлчлэх хүрээ

31. Хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1-д зааснаар уг хууль нь гол төлөв иргэний эрх зүйн маргаан, хөдөлмөрийн болон гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн маргаанд тус тус

²⁹ Дараахыг үзнэ үү: АИХЭГ, [Маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалаар шийдвэрлэх тухай Киргиз Улсын хуулийн төслийн талаар болон бусад холбогдох хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах талаар өгсөн санал дүгнэлт](#), 2015 оны 8 сарын 5. 20-р догол мөр.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

хэрэглэх эвлэрүүлэн зуучлалд хамаарна. Үүний зэрэгцээ 3.2-т “эвлэрүүлэн зуучлалыг энэ хуулийн 3.1-д зааснаас бусад маргааныг шийдвэрлэхэд зөвхөн холбогдох хууль тогтоомжоор заасан тохиолдолд хэрэглэж болно” гэж заажээ. Тиймээс бусад салбарт эвлэрүүлэн зуучлалыг ямар хэмжээнд хэрэглэж болох нь тодорхойгүй байна. **Үүнийг уг хуульд тодотгож өгөх, эсвэл хууль тогтоомжийг бүрхэг, өргөн утгаар заахын оронд, харин хууль хоорондын огтолцлолыг тодорхой, ойлгомжтой заан оруулж өгөхийг зөвлөж байна.** Тухайлбал, Хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1-д эвлэрүүлэн зуучлах хүсэлт гаргах талуудын эрхийг тогтоож өгөхийн зэрэгцээ Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 14-16 дугаар зүйлийг лавлагаа болгон зааж өгсөн байна.

32. Ялангуяа, эрүүгийн хэрэг дээр зарим тусгай журам баримталдаг хэдий ч эвлэрүүлэн зуучлал үйлчлэх эсэх нь тодорхойгүй байна. Энэ үүднээс зарчмын хувьд иргэний, захиргааны болон эрүүгийн хэрэг дээр эвлэрүүлэн зуучлах журам нь тус тусын зорилгоос хамаарч өөр хоорондоо эрс ялгаатай гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй.³⁰ Тухайлбал, эрүүгийн хэргээс бусад асуудал дээр үйлчлэх эвлэрүүлэн зуучлалын тодорхой зарчмууд нь эрүүгийн хэргийн эвлэрүүлэн зуучлалд хамаарахгүй бөгөөд энэ нь өвөрмөц зорилгод нийцсэн, тусгай журмын дагуу зохицуулагдах ёстой байдаг. Ялангуяа хохирогч-гэмт хэрэгтэн хоёул оролцож буй эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаан дээр хохирогч, гэмт хэрэгтний аль аль нь эвлэрүүлэн зуучлах аргыг хэрэглэх хүсэлтэй байх, мөн болсон явдал/гэмт хэрэг, эсвэл зөрчлийн баримт фактууд дээр санал нэгдэх нь чухал юм. Эрүүгийн хэрэг дээр хэрэглэх эвлэрүүлэн зуучлалын бүх онцлогийг, түүний дотор хохирогчдод үзүүлж болох нөлөөллийг нарийвчлан авч үзэхтэй зэрэгцэн гэмт хэрэг үйлдсэн хүний эрхийг хамгаалах үүднээс **эрүүгийн хэрэгтэй холбоотой асуудлыг уг хуулинд тусад нь бүлэг болгон авч үзэх, эсвэл бүр тусдаа өөр хуулиар шийдвэрлэхийг зөвлөж байна.**
33. Хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.4 дэх заалтаар талуудын хууль ёсны ашиг сонирхол, эсвэл нийтийн эрх ашиг хөндөгдвөл эвлэрүүлэн зуучлах аргыг хэрэглэхгүй гэж заажээ. Энэ заалт юунд хамаатай нь тодорхойгүй байна. **Шүүх хэрэг маргааныг эвлэрүүлэн зуучлах журмаар шийдвэрлэх эсэхээ шийдэхдээ гуравдагч этгээдийн эрх, нийтийн ашиг сонирхлыг харгалзан үзэхийн тулд шалгуур үзүүлэлтийг сайтар тодорхойлох нь зүйтэй.**
34. Хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.5-д зааснаар талууд маргааныг эвлэрүүлэн зуучлагчийн оролцоогүйгээр сайн дураараа, эсвэл эвийн журмаар шүүгчийн шийдвэргүйгээр шийдвэрлэвэл энэ хууль хамаарахгүй гэжээ. Орчуулгын асуудал л биш бол энэ заалт тодорхойгүй байна. Гэхдээ Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль нь эвлэрүүлэн зуучлал хэрэглэхийг шүүхээс санал болгоогүй тохиолдолд шүүхээс гадуур хийгдэх эвлэрүүлэн зуучлалд хамаарахгүй гэж ойлгогдож байгаа тул хувийн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг хассан байна гэж ойлгогдохоор байна. Энэхүү тайлбарыг 30 дугаар зүйлийн 30.1 дэх заалтаар дэмжиж байгаа мэт бөгөөд уг заалт нь Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн үйлчлэх хүрээг шүүхэд иргэний хэрэг маргаан үүсгэснээс хойш хамаарах байдлаар хязгаарласан байх ба, шүүхээс хэрэг маргаан үүсгэхээс өмнөх шүүхээс гадуурх хувийн эвлэрүүлэн зуучлалд хамаарахгүй гэж харагдаж байна. **Хэрэв ийм бол, хувийн эвлэрүүлэн зуучлалыг мөн адил зохицуулна гэдгийг баталгаажуулах үүднээс уг хуулийг шинэчлэн боловсруулахыг хууль санаачлагчдад зөвлөж байна.** Ингэснээр эвлэрүүлэн зуучлалын үйлчилгээ авах иргэдийн боломжийг нэмэгдүүлж, Монгол Улсад эвлэрүүлэн зуучлалын

³⁰ Мөн тэнд. Догол мөр 23 (2015 АИХЭГ [Маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалаар шийдвэрлэх тухай Киргиз Улсын хуулийн төсөлд өгсөн санал дүгнэлт](#)).

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

зохицуулалтыг нэг мөр тууштай зохицуулах боломжийг мөн дэмжиж өгнө. (Дээр буй 26-г үзнэ үү.)

35. Гэр бүлийн холбогдолтой маргааны талаар хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.1-д заахдаа талууд шүүхэд хандахаас өмнө эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа хийсэн нь хэргийг шүүхэд үүсгэсний дараа эвлэрүүлэн зуучлал дахин хийхээс татгалзах үндэслэл болохгүй гэж тодорхой тусгажээ. **Энэ бол зөв зүйтэй зарчим бөгөөд зөвхөн гэр бүлийн холбогдолтой маргаанаар хязгаарлалгүй, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн бусад хэсэгт ч илүү өргөн хэрэглэж болохоор байна.** Энэ боломжийг зөвхөн гэр бүлийн маргаантай холбоотойгоор тусгаж өгсөн нь ижил зарчмыг бусад маргаанд үйлчлэхгүй гэж байгаа мэт харагдуулж байна.
36. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.6-д арбитрын ажиллагаа эхэлмэгц аливаа хэрэг маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын аргаар шийдвэрлэх эсэх асуудлыг зохицуулахаар заажээ. **Арбитрын хүрээнд явагдах эвлэрүүлэн зуучлалд яг тодорхой ямар хууль үйлчлэх ёстой гэдгийг энэхүү заалтад тодруулж өгөх хэрэгтэй. Түүнчлэн арбитрын маргаан шийдвэрлэхэд эвлэрүүлэн зуучлалтай холбоотой асуудлыг зохицуулах тодорхой журам (арбитрын болон эвлэрүүлэн зуучлалын байгууллагуудын хамтран боловсруулсан) байх ёстой.**

2.4. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд заасан эвлэрүүлэн зуучлалын болон бусад нэр томъёоны тодорхойлолтууд

37. Эвлэрүүлэн зуучлалын тодорхойлолтыг Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1-д “эвлэрүүлэн зуучлал гэдэг нь талуудын хооронд үүссэн эрх зүйн маргааныг энэ хуульд заасан журмын дагуу шүүхийн бус аргаар шийдвэрлэхээр оролдох эвлэрүүлэн зуучлагчийн ажиллагаа” гэж заажээ. Энэ тодорхойлолт нь “эвлэрүүлэн зуучлагч”-ийн ажиллагаа гэж хамааруулж буйгаараа бөөрөнхийлсөн тодорхойлолт бөгөөд өөрөө маргааныг “эвлэрүүлэн зуучлах”-д туслалцаа үзүүлдэг мэргэшсэн хүн гэж тодорхойлсон байна (4 дүгээр зүйлийн 4.1.3). **Эвлэрүүлэн зуучлалын ажиллагааг илүү нарийвчлан тодорхойлсон тодорхойлолтыг буюу Сингапурын конвенцийн 2.3-т заасан “талууд аливаа шийдлийг тулгах эрх мэдэлгүй гуравдагч этгээд, эсхүл бусад этгээдүүд (“эвлэрүүлэн зуучлагч”)-ийн тусламжтайгаар маргаанаа эвийн журмаар шийдвэрлэхийг эрмэлзэх үйл явцыг [...] хэлнэ” гэсэн тодорхойлолттой адил төстэй тодорхойлолтыг авч үзэхийг зөвлөж байна.**³¹
38. Хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2-д зааснаар “талууд” гэдэг нь “эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг санаачилсан иргэн, хуулийн этгээд, эсхүл хуулийн этгээдийн эрхгүй боловч шүүхийн шийдвэрээр эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд эвлэрүүлэн зуучлагчаар оролцох болсон этгээдийг хэлнэ” гэж тодорхойлжээ. **Нэгдүгээрт, иргэн гэдэг нэр томъёо нь гадаадын иргэд энэхүү ажиллагаанд оролцох боломжийг хязгаарлаж болох тул “хувь хүн” болгон өөрчлөх нь зүйтэй.** Хоёрдугаарт, орчуулгын алдаа л биш бол “оролцогчид” ба “талууд” гэсэн нэр томъёог энэ хуульд нэгэн жигд хэрэглээгүй байх шиг байна (Доорх 53-ыг үзнэ үү). Түүнчлэн, хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.4 дэх зүйлд “талууд” гэдэгт гэр бүлийн маргаантай холбоотой эвлэрүүлэн зуучлалд “сэтгэл зүйч, садан төрөл, найз нөхөд, хамтран ажиллагсад” орно гэжээ. **Ерөнхийдөө 4 дүгээр зүйлд заасан “талууд” (маргалдагч этгээдүүд) гэсэн утгыг “оролцогчид” (өөрөөр хэлбэл маргалдагч талд орохгүй оролцогчид**

³¹ Сингапурын [Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль](#) (2017)-ийн 3-р хэсэг болон Хонконгийн [Эвлэрүүлэн зуучлалын захиралж](#) (2013)-ийн 4-р хэсэгт заасан “эвлэрүүлэн зуучлал”-ын тодорхойлолтыг тус тус үзнэ үү.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

буюу өмгөөлөгч, орчуулагч, шинжээч, мэргэжлийн болон мэргэжлийн бус (төлбөргүй) дэмжлэг үзүүлэх хүмүүс) гэсэн утгаас ялган тодруулж, эдгээр нэр томъёог хуульд бүхэлд нь нэг мөр, жигд хэрэглэхийг зөвлөж байна.

39. “Эвлэрүүлэн зуучлалын гэрээ” (“Эвлэрлийн гэрээ”) гэсэн нэр томъёог 4 дүгээр зүйлийн 4.1.4-д заахдаа “*маргаан болон санал зөрөлдөөнтэй асуудалд эвлэрүүлэн зуучлалын ажиллагаа явуулсны үр дүнд талуудын хооронд бичгээр хийсэн хэлцэл*” гэж тодорхойлон, эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүн буюу зөвшилцөл тохиролцоонд хамаатуулжээ. “*Эвлэрүүлэн зуучлалын гэрээ*” гэсэн нэр томъёо нь, ялангуяа олон улсын тавцанд өргөн хэрэглэгддэг бөгөөд эвлэрүүлэн зуучлалд оролцохын тулд зуучлагч, маргалдагч талууд, хууль ёсны төлөөлөгч нар гарын үсэг зурдаг, маргаан гарсны дараа хэлцлийг хэлдэг тул зарим нэг төөрөгдөлд хүргэж болзошгүй юм. **Тиймээс ийм төөрөгдлөөс зайлсхийхийн тулд үүний оронд “Эвлэрлийн гэрээ” гэсэн нэр томъёог хэрэглэхийг зөвлөж байна.**
40. Хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3-т “эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа” гэсэн нэр томъёог “reconciliation mediation activity” гэж оруулсан (эсвэл орчуулсан) байна, энэ нэр томъёо анх удаа тааралдаж байгаа ба тодорхойлолтын хэсэгт оруулаагүй тул тодорхойгүй байна.

3. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг санаачлах, өдөөх механизм

3.1. Ерөнхий тайлбарууд

41. Өдөөх механизм гэдэг нь эвлэрүүлэн зуучлах эрэлт хэрэгцээг хэрхэн нэмэгдүүлэх, санаачилж байгаа эсэхийг авч үздэг. Судалгаанаас харахад ихэнх талууд гуравдагч этгээдийн чиглүүлэггүйгээр, эсвэл зохицуулж өгөх ямарваа хөшүүрэг байхгүй бол эвлэрэн зохицох арга замыг хэзээ ч олж чаддаггүй байна.³² Түүнчлэн дэлхийн олон улс орны эрх зүйн туршлагаас үзэхэд шүүх дэх хэрэг маргаан шийдвэрлэх альтернатив хувилбар (ADR)-ыг тодорхой хэмжээгээр заавал хэрэглэх арга болгосон тохиолдолд шүүх ажиллагаанд жинхэнэ ёсоор сонголтын нэгэн хувилбар болон хөгжиж эхэлдэг болохыг харуулж байна.³³ Мөн энэ үзэл баримтлалыг нотлох зарим нэг баримт гэвэл эвлэрүүлэн зуучлах арга туршлага нэмэгдэхтэй зэрэгцэн үүнийг заавал хэрэглэх зохицуулалтын дээрх хэрэгцээ шаардлага буурч байгаа явдал юм.³⁴ Эдгээр шалтгааны улмаас, эвлэрүүлэн зуучлалын сайн туршлага бүхий зохицуулалт нь олон төрлийн хөшүүрэг буюу “өдөөх механизм”-уудыг агуулдаг. Ийм “өдөөх механизм”-уудад, жишээ нь, шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлал (сайн дурын, ердийн журмаар заавал биелүүлэх, сонголтоор заавал биелүүлэх, бусад г.м.), эвлэрүүлэн зуучлалын талаар мэдээлэл өгөх, эвлэрүүлэн зуучлалыг заавал дагаж мөрдөх хуулийн заалтууд, шүүхэд хэрэг үүсгэхээс өмнө талуудыг эвлэрэн зохицохыг шаардсан хууль тогтоомж, эсвэл шүүхийн практик байж болно. Жишээ нь, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Европын удирдамжийн 5 дугаар зүйлд гишүүн орнууд эвлэрүүлэн зуучлалын талаар шүүхээс хийх мэдээлэл, шүүх болон бусад эрх бүхий байгууллагуудаас сайн дурын болон заавал дагаж мөрдөх журам зэргийг

³² Дараахыг үзнэ үү: М. Пел, *Эвлэрүүлэн зуучлалд хандах нь: Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнтэй санал тавих практик гарын авлага* (2008). Шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлалын Нидерландын төсөл. (англи. M Pel, *Referral To Mediation: A Practical Guide For An Effective Mediation Proposal* (2008). Netherlands Project on Court-Connected Mediation <www.mediationnaastrechtspraak.nl>.

³³ Дараахыг үзнэ үү: Н.Александр, *“Эвлэрүүлэн зуучлалын дэлхийн чиг хандлага: Гуравдагч давалгааг хөлөглөх нь”* Н.Александр(болон бусад), *Эвлэрүүлэн зуучлал дахь дэлхийн чиг хандлага*. (2nd ed, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2006) 1 at 25.

³⁴ Дараахыг үзнэ үү: Н.Александр, *‘Шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлал: Маргаан шийдвэрлэх альтернатив хувилбар - 10 тогтоол’* (2004) 22 *Хууль эрх зүйн тусгай дугаар: Маргаан шийдвэрлэх альтернатив хувилбар ба Шүүх* 8.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

багтаасан зохицуулалтын бодлогодоо авч үзэж болох эвлэрүүлэн зуучлалын төрөл бүрийн механизмыг тусгасан байдаг.

42. Түүнчлэн төрөл бүрийн хэлбэрийн хөшүүргийн талаар тайлбарласан тайлбаруудыг, тухайлбал эвлэрэн зохицохоос үндэслэлгүйгээр татгалзсан талуудад оногдох төлбөр хураамж бүхий санкцууд, эвлэрүүлэн зуучлалын үйл ажиллагаа эхлүүлэхэд тавигдах шаардлагууд зэргийг багтаасан янз бүрийн зохицуулалтын хэлбэрүүд тухайлбал, хууль тогтоомж, практик удирдамж зэргээр байгааг Англи,³⁵ Сингапур,³⁶ Хонконг,³⁷ Австрали,³⁸ Герман,³⁹ АНУ⁴⁰ болон бусад эрх зүйн зохицуулалтуудаас харж болно. Шүүхэд хамаарах загварууд нь харилцан адилгүй байх бөгөөд тухайлбал, зөвхөн бүх талууд нь зөвшөөрснөөр эвлэрүүлэн зуучлалд шилжүүлэх,⁴¹ талуудын дор хаяж аль нэгнийх нь хүсэлтээр эвлэрүүлэн зуучлалд шилжүүлэх,⁴² талуудын хүсэл зоригоос үл хамааран эрх бүхий этгээдийн үзэмжээр эвлэрүүлэн зуучлалд заавал хамрагдахыг шаарддаг гэх мэт.⁴³

3.2. Өдөөх механизм

43. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын үндсэн дээр шийдвэрлэх эрх мэдэлтэй холбоотой асуудлаар, ялангуяа эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг хэрхэн эхлүүлэх болон таниулах талаар заажээ. Энэ нь эвлэрүүлэн зуучлалыг талуудын хүсэлтээр хийхийг зөвшөөрч байгаа бөгөөд талууд шүүхийн эвлэрүүлэн зуучлагч, эсвэл гаднаас эвлэрүүлэн зуучлагч сонгох боломжийг олгож байна (хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1. дэх заалт нь 8-р зүйлд хамаарч байна). Гэхдээ уг заалтыг хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.1-тэй хамт уншиж үзвэл, энэ нь 30.1-ээр талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг хүсээгүй байсан ч шүүх эвлэрүүлэн зуучлалыг тогтоож болно гэж ойлгогдохоор эргэлзээ төрүүлж

³⁵ Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: [Үйл ажиллагааны өмнөх протоколд өгөх практик чиглэл](#) (Англи), догол мөр 8; [Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх журам \(Англи\) \(1998\), г 1.4](#); мөн [Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust and Steel v Joy and Halliday](#) [2004] EWCA Civ 576. Түүнчлэн дараахыг үзнэ үү: Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх журам (Англи), г 44.3 зардалтай холбоотой тушаал гаргахдаа шүүх “хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны өмнө болон ажиллагааны үеэр, ялангуяа үйл ажиллагааны өмнөх протоколуудад хамаарах бүх нөхцөл байдлыг, онцгойлон (а) бүх талуудын оролцоог нэгтгэн” харгалзан үзэх ёстой.

³⁶ Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: [Сингапурын шүүхийн журам \(Бүлэг 322, R 5\), O59 r 5\(1\)\(c\)](#)-д заахдаа: “Шүүх өөрийн үзэмжээр шийдвэр гаргахдаа шаардлагатай бүх нөхцөл байдлыг харгалзан үзнэ - [...] тэрдундаа талуудыг хамруулах гээд шалтгаан, асуудлыг шийдвэрлэхээр ямарваа оролдлого хийхдээ эвлэрүүлэн зуучлалаар болон маргаан шийдвэрлэх бусад арга замаар шийдвэрлэнэ.”

³⁷ Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: [Хонг Конгийн практик чиглэл – 31 \(Эвлэрүүлэн зуучлал\)](#). Дараахыг үзнэ үү: https://mediation.judiciary.hk/en/doc/GeneralGuide_PD31-Eng.pdf. Дараахыг үзнэ үү: Наджа Александр, Хонг Конгийн эвлэрүүлэн зуучлалын гарын авлага, Lexis Nexis (2014), 9-р бүлэг.

³⁸ Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: [Австралийн иргэний хэрэг шийдвэрлэх хууль 2011](#), ss 6-11. Жишээ нь, хэрэг хянан шийдвэрлэхээс өмнө эвлэрүүлэн зуучлалыг зайлшгүй хийх үүрэгтэй (s 86B заалтаар), дараах хуультай холбоотой маргаануудын хувьд: Native Title Act 1993 (No. 110, 1993).

³⁹ Дараахыг үзнэ үү. Kristina Osswald ба Gustav Flecke-Giammarco, *Герман*, Наджа Александр болон бусад, *ЕХ-ны Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн гарын авлага – Эвлэрүүлэн зуучлалын ажиллагаан дахь зохицуулалтын тогтвортой байдлын үнэлгээ*, Волтерт Клувер (2017), хуудас 381.

⁴⁰ Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: Миннесотад Маргаан шийдвэрлэх альтернатив хувилбарыг зайлшгүй авч үзэх нь: [Миннесота Ерөнхий практик дүрмийн 114](#).

⁴¹ Энэхүү арга барилын талаарх тайлбарыг дараах улс орны жишээнээс харж болно: [Франц: Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх хууль C pr civ. Art. 131-1](#); [Герман: Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, § 278a](#); мөн Австрали улсад: Холбооны шүүхийн дүрэм (Нэмэлт өөрчлөлт) 1991 N° 461, г 4(1).

⁴² Энэхүү арга барилын талаарх тайлбарыг дараах улс орны жишээнээс харж болно: [АНУ: Флорида мужийн хууль 2008, s 44.102\(2\)\(a\)](#); ба [Австрали: Фирмийн өрийн Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль\(2018\), s 9\(1\)](#).

⁴³ Энэхүү арга барилын талаарх тайлбарыг АНУ-ын жишээнээс харж болно: Калифорни мужийн шүүхийн тухай журам – USD 50 000-ээс дээшгүй маргаанд хамаарах иргэний хэргийн журам, г 3.891; Флорида мужийн хууль 2008, § 44.102, давж заалдах шатны эвлэрүүлэн зуучлалтай холбоотой § 44.1011(2)(a); Техасын Иргэний хэргийн практик, шүүхээр хамгаалуулах эрхийн хууль, § 154.021 ба § 154.022. Австрали улсын Квинслендэд, жишээ нь, зайлшгүй шүүхэд хандах загвар байдаг тул маргааны талууд эвлэрүүлэн зуучлуулах зөвшөөрөл авах боломжтой: Квинсландын Дээд шүүх 1991 оны хууль (Qld), s 102; ба Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 1999 оны 320-р зүйлд, шүүхээс маргалдагч талыг эвлэрүүлэн зуучлалд хандахыг зөвшөөрдөг бол, маргааны тал нь шүүхийг шийдвэр гаргахыг хүсдэг. Түүнчлэн, Австралийн Шинэ Өмнөд Уэльсийн шүүхээс шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа заавал хийхийг шаарддаг. Дэвид Спенсер, [Маргааныг эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа ШӨУ-ээс эхэлнэ](#), 4 (4) ADR Bulletin 52 (2001) нийтлэлийг үзнэ үү.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

байна. Энэ нь 30.1-т зааснаар шүүх эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг зайлшгүй гэж үзэх эрх олгоно гэсэн үг болно. **Хэрэв ийм бол, үүнийг 6 дугаар зүйлд мөн адил тодруулах хэрэгтэй.** Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг заавал хэрэглэх нь иргэдийн шүүхэд хандах эрхийг хязгаарлаж буй эсэх талаар нэлээдгүй маргаан гардаг ба үүнтэй холбогдуулж Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт (ICCPR)-ын 14-р зүйл (мөн Хүний эрхийн европын шүүх/ЕCHR-ийн 6-р зүйл)-ийг зөрчсөн эсэх талаарх хэрэг гарсан гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй.⁴⁴ Гэхдээ эвлэрүүлэн зуучлалын үйл ажиллагаанд заавал оролцох зохицуулалт нь ICCPR пактын 14-р зүйл/ЕCHR-ийн 6-р зүйлийг зөрчсөн гэсэн үг биш бөгөөд энэ нь гагцхүү эвлэрүүлэн зуучлах оролдлого хийх тухай шаардлага болохоос зуучлалаар дамжуулан үр дүнд заавал хүрэх талаарх шаардлага биш юм. Хэрэв талууд эвлэрүүлэн зуучлалаар дамжуулан шийдэлд хүрч чадахгүй бол шүүхэд хандах уламжлалт арга зам нээлттэй хэвээр байна гэдгийг онцлон хэлэх ёстой. Тийм ч учраас Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Европын удирдамж нь эвлэрүүлэн зуучлалыг сайн дурын үйл явц гэж тодорхойлсон хэдий ч гишүүн улс орнуудад эвлэрүүлэн зуучлал заавал хийхийг үүрэг болгосон хуультай байж болохыг хүлээн зөвшөөрдөг.⁴⁵ Түүнчлэн, ICCPR пактын 14-р зүйлд өгсөн Ерөнхий тайлбарын 32-рт эвлэрүүлэн зуучлалыг онцгойлон авч үзэхийг зөвлөсөн байдгийг тэмдэглэе. Үүнд “*эрүүгийн хуулиар хориглосон үйлдэл хийсэн гэж буруутгагдаж байгаа насанд хүрээгүй хүмүүсийг засан хүмүүжүүлэхэд эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаанаас бусад арга хэмжээ авах буюу гэмт хэрэгтэн ба хохирогчийг хооронд нь эвлэрүүлэн зуучлах, гэмт хэрэгтний ар гэрийнхэнтэй уулзах, зөвлөгөө өгөх, олон нийтийн ажил хийлгэх, сургалт боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлэх г.м.*” гэж заажээ.⁴⁶

44. Хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.4 дэх заалтаар “талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг хэрэглэхээр тохиролцсон бол энэ нь маргааныг шүүхийн бус аргаар шийдвэрлэх гэж үзнэ” гэсэн хэдий ч 6.5-д “шүүх 6.3 ба 6.4-т заасныг зөрчин гаргасан нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзана” гэж заажээ. Эдгээр заалтын утга нь тодорхойгүй байгаа боловч энэ нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа үргэлжилж байгаа үед шүүх нэхэмжлэлийг хүлээн авахгүй гэсэн үг байж болох юм. **Хэрэв ийм бол үүнийг тодруулах хэрэгтэй.**
45. Эцэст нь, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулиар эвлэрүүлэн зуучлалыг дэлгэрүүлэх талаарх заалтууд хуульд тусгагдаагүй байгааг дурдах хэрэгтэй. *Эвлэрүүлэн зуучлал нь олон улсын худалдааны гэрээнд улам бүр өргөнөөр ашиглагдаж байгаатай холбогдуулах* зэргээр Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд хэрэглээг нь нэмэгдүүлэх зохицуулалтууд оруулах нь уг харилцааг дэлгэрүүлэхэд тус дөхөмтэй. Иймд эвлэрүүлэн зуучлалын хэрэглээний олон төрлийг хамруулсан зохицуулалт тусгахыг зөвлөж байна. Хэрэв энэ төрлийн сонголтыг хуулийн төсөл санаачлагчид хуулинд тусгасан бол эвлэрүүлэн зуучлалын үйл ажиллагааг явагдаж дуустал хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг хүлээлгэх шүүхийн эрхийг зааж өгөх, мөн эдгээр заалтын

⁴⁴ Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: T Naughton, “Эвлэрүүлэн зуучлал ба Шинэ Өмнөд Уэльсийн газар, байгаль орчны шүүх”(1992) 9 *Байгаль орчин ба төлөвлөлт Хуулийн сэтгүүл* 219, 223 дахь тал. Мөн дараахыг үзнэ үү: *Halsey v. Milton Keynes NHS Trust and Steel v. Joy and Halliday* [2004] EWCA Civ 576. Мөн дараахыг үзнэ үү: Эвлэрүүлэн зуучлалыг дэмжих үүднээс төлбөр хураамжийг өндөр үнээр тогтоох нь хуульд нийцэхгүй, энэ нь практик утгаараа шүүхэд хандах эрхэд сөргөөр нөлөөлнө гэсэн дүгнэлт хийсэн Laws J in *Ex parte Witham* тайлбарыг үзнэ үү: *R v. Lord Chancellor, Ex parte Witham* [1998] QB 575 Div Ct. Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: S Fielding, ‘Mediation post-Halsey’ (2004) 154 *New Law Journal* 1394, T Allen, ‘A closer look at Halsey and Steel’ (2004) эндээс үзнэ үү: www.cedr.com болон ‘What happens now? The impact of Halsey’ (2004) эндээс үзнэ үү: www.cedr.com.

⁴⁵ *18-р шилэлд тайлбарласан, 12-р зүйл (Directive 2008/52/EC)*

⁴⁶ НҮБ-ын Хүний эрхийн хороо, Ерөнхий тайлбар №. 32, 14-р зүйл, Шүүхийн өмнө тэгш байх, шударга шүүхээр шүүлгэх эрх, 44-р догол мөр.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

утга агуулгыг илүү нарийвчлан тодорхойлоход чухал байх байжээ.⁴⁷ Ингэснээр эвлэрүүлэн зуучлал явуулах боломжийг талууд хүлээн зөвшөөрөх, дагаж мөрдүүлэх боломжтой болно. Үүнтэй адил, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль нь эвлэрүүлэн зуучлалын гэрээ (өөрөөр хэлбэл ерөнхийдөө эвлэрүүлэн зуучлагч болон маргалдагч талууд, тэдгээрийн хууль ёсны төлөөлөгч нар гарын үсэг зурж, маргааныг шүүхэд үүсгэсний дараа эвлэрүүлэн зуучлалд оролцохоо илэрхийлсэн талаарх хэлэлцээр)-г зохицуулахад хэрэгтэй байх байсан. Түүнчлэн эвлэрүүлэн зуучлалыг санал болгосон эвлэрүүлэн зуучлалтын гэрээг хүлээн зөвшөөрөх үүднээс шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг түдгэлзүүлэх эрх олгож, эвлэрүүлэн зуучлалын нөхцөл, гэрээ зэргийн төслийг боловсруулахад тавигдах шаардлагуудыг багтаасан нэмэлт удирдамж, журам гаргах нь чухал ач холбогдолтой. Эдгээрийг зохицуулалтын янз янзын механизмаар тухайлбал хуульчлагдаагүй акт буюу дүрэм журам, эвлэрүүлэн зуучлалын загвар гэрээ,⁴⁸ эсвэл хуульчлан боловсруулж болно. Австрали,⁴⁹ Сингапур,⁵⁰ Хонконг,⁵¹ АНУ,⁵² Англи,⁵³ Герман,⁵⁴ Франц⁵⁵ зэрэг олон оронд хөгжиж буй чиг хандлага нь эвлэрүүлэн зуучлалыг тодорхой нөхцөл хангасан тохиолдолд явуулахыг хүлээн зөвшөөрч, дагаж мөрддөг боловч зуучлалын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд өөр өөр эрх зүйн тогтолцоотой улс оронд харилцан адилгүй стандартыг ашигладаг. Жишээ нь, нийтийн эрх зүйн тогтолцоотой улс орнуудын хувьд зохих ёсны эвлэрүүлэн зуучлалын нөхцөл гэдэгт дараах шинж чанарыг ерөнхийд нь хамруулан авч үздэг. Үүнд (i) заалт нь эвлэрүүлэн зуучлах үйл явцыг эхлүүлэхэд хангалттай тодорхой бөгөөд үүрэг амлалтууд нь хоёрдмол утгагүй байгаа эсэх; (ii) заалтаас үйл явцыг урагшлуулахын тулд талууд тус тусдаа ямар алхам хийх шаардлагатай байгаа нь ойлгогдохоор байгаа эсэх; (iii) заалт нь шүүхэд дараах зүйлсийг бодитой тогтоох боломжийг олгохын тулд хангалттай ойлгомжтой

⁴⁷ Дараахыг үзнэ үү: [Сингапурын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль](#), 4 ба 8-р хэсэг, тайлбарыг үзнэ үү.

⁴⁸ Жишээ нь, [Сингапурын олон улсын эвлэрүүлэн зуучлалын төв \(SIMC\)](#)- өөс санал болгож буй эвлэрүүлэн зуучлалын загвар нөхцлийг үзнэ үү. Үүнд:

‘Маргаан гарахаас өмнө:

Энэхүү гэрээтэй холбоотойгоор эсвэл энэхүү гэрээнээс үүдэн гарсан бүх маргаан, санал зөрөлдөөн, ялгаатай ойлголт, түүний дотор эдгээрийн оршин байгаа, хүчинтэй хугацаа, дуусгавар болох зэрэгтэй холбоотой бүх асуудлыг Сингапурын Олон улсын эвлэрүүлэн зуучлалын төвийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эвлэрүүлэн зуучлалын журамд заасны дагуу юун түрүүнд Сингапур улс дахь эвлэрүүлэн зуучлалд хандах болно.

Маргаан үүссэний дараа:

Энэхүү гэрээтэй холбоотойгоор эсвэл энэхүү гэрээнээс үүдэн гарсан бүх маргаан, санал зөрөлдөөн, ялгаатай ойлголт, түүний дотор эдгээрийн оршин байгаа, хүчинтэй хугацаа, дуусгавар болох зэрэгтэй холбоотой бүх асуудал дээр аливаа хянан шийдвэрлэх ажиллагаа эхэлсэн эсэхээс үл хамааран Сингапурын Олон улсын эвлэрүүлэн зуучлалын төвийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эвлэрүүлэн зуучлалын журамд заасны дагуу юун түрүүнд Сингапур улс дахь эвлэрүүлэн зуучлалд хандах болно. (2018 оны 11 сарын 25-нд хандав).

⁴⁹ Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: [Computershare Ltd v Perpetual Registrars Ltd \(No 2\) \[2000\] VSC 233](#), 6-р догол мөрд.

⁵⁰ Дараахыг үзнэ үү. [International Research Corp PLC v Lufthansa Systems Asia Pacific Pte Ltd and another \[2014\] 1 SLR 130](#).

⁵¹ Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: [Hyundai Engineering and Construction Co Ltd v Vigour Ltd \[2005\] HKEC 258](#), 29-р догол мөрд.

⁵² Гэхдээ дандаа ингэж зохицуулж байгаагүй. Жишээ нь, АНУ-ын шүүх хэд хэдэн хэрэгт эвлэрүүлэн зуучлал болон маргаан шийдвэрлэх бусад заалтуудыг хэрэглэх нь үр ашиггүй гэсэн үндэслэлээр хэрэгжүүлэхээс татгалзаж байсан: *In re Estate of Ferdinand Marcos Human Rights Litigation*, 94 F 3d 539 (9th Cir 1996), citing *Virginian Ry Co v System Fed'n* N° 40, 300 US 515, 550, 57 S Ct 592, 601 (1937). Зарим шүүх ийм заалтуудыг хэрэгжүүлэх тушаал гаргах “шаардлагагүй” гэж үзэн татгалзжээ: *Lorch Inc. v Bessemer Hall Shopping Center Inc*, 294 Ala 17, 310 So 2d 872 (1975) and *Livoti v Elston*, 52 AD 2d 444, 384 NYS 2d 484 (App Div 1976). Харин энэ практикийг эвдсэн шинэ тохиолдол бол [AMF Inc v Brunswick Corp](#), 621 F Supp 456, 462 (EDNY 1985) бөгөөд маргаан шийдвэрлэх зөвлөмж заалтуудыг хүлээн зөвшөөрч мөрджээ. Энэ сэдвээр АНУ-ын хэрэг шийдвэрлэсэн хуулийн хөгжлийг үзэхийг хүсвэл дараахыг үзнэ үү: Peter Tochtermann, *Agreements to Negotiate in the Transnational Context – Issues of Contract Law and Effective Dispute Resolution*, Uniform Law Review 685 (2008), at 696-706.

⁵³ Жишээ нь, дараахыг үзнэ үү: [Wah \(aka Alan Tang\) and another v Grant Thornton International Ltd and others \[2012\] EWHC 3198](#).

⁵⁴ Петер Торчермэнн, “Германы эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа: Герман Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль – Замын бэлчир дэх маргаан шийдвэрлэх өөр арга замууд” - Klaus J. Hopt & Felix Steffek (eds), мөн “Эвлэрүүлэн зуучлал – Зарчим ба зохицуулалтыг харьцуулах нь” - OUP (2013), 549 дээр хэвлэгдсэн. Торчермэнн бичихдээ Германд, эвлэрүүлэн зуучлалын талаарх заалтууд нь “тухайн заалтыг хэрхэн найруулж томъёолсноос шалтгаалаад ... нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа хийгдэхээс өмнө талуудыг заавал дагаж мөрдүүлэхээр заачихдаг учраас аливаа нэхэмжлэлийг гаргаж ирэх боломжгүй болгодог” гэжээ. § Германы иргэний хууль *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)*-ийн 307-ийг “хэрэв заалтууд нь эвлэрүүлэн зуучлал нь заавал дагаж мөрдөх процедур биш бөгөөд зөвшилцөл тохиролцооны аль ч шатанд таслагдаж болно гэж тодорхой заагаагүй тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлалын заалтуудыг хүчин төгөлдөр бус болгож болно” гэж хөрвүүлж болдог.

⁵⁵ Францад шүүхүүд эвлэрүүлэн зуучлалын заалтыг хууль ёсны бөгөөд *prima facie* буюу шууд хэрэгжүүлнэ гэж үздэг.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

тодорхойлогдсон эсэх, үүнд: (а) тухайн үйл явцын дагуу маргаанд оролцоход маргалдагч талуудаас хамгийн багадаа юу шаардагдах (б) үйл явц хэзээ, хэрхэн явагдаж дуусах, эсвэл ямар нэг байдлаар заалтыг зөрчилгүйгээр зохих ёсоор дуусгавар болгох.⁵⁶ Эдгээр шалгуурыг эвлэрүүлэн зуучлал явуулах саналын төслийг боловсруулахад хууль тогтоомжинд, эсвэл бусад эрх зүйн зохицуулалтанд удирдамж болгон ашиглаж болно.

4. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны журмын талаарх заалтууд**4.1. Ерөнхий тайлбарууд**

46. Журмаар эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа хэрхэн явагдах, зуучлагчдыг томилоход ямар журам хэрэглэх, төлбөр тооцоо болон захиргааны бусад асуудлыг авч үздэг. Ялангуяа, процедурын зохицуулалт нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа эхлэх, цуцлах, зуучлах ажиллагааны протокол, зуучлагчдыг сонгох, томилох зэрэг асуудлыг зохицуулдаг. Эвлэрүүлэн зуучлалын зохицуулалтын практикт хийсэн тойм судалгаанаас үзэхэд ихэнх улс орнууд дотоод үйл явцтай нь холбогдуулан дээрх зохицуулалтыг хууль тогтоомжийн гэхээсээ илүүтэйгээр дүрэм журам байдлаар зохицуулахыг илүүд үздэг байна.⁵⁷
47. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд дээр дурдсан бүх асуудлыг, ялангуяа зуучлагчдыг сонгох, томилох, үйл ажиллагаа явуулах газар, хугацаа, зардал, эхлүүлэх, дуусгавар болгох гэх мэт захиргааны шинжтэй журамласан заалтуудыг багтаажээ. Түүнчлэн хувийн нууц, талуудын оролцоо, хамтарсан ба тус тусын уулзалтууд, зуучлагчийн үүрэг (доорх 7.2-ыг үзнэ үү), зуучлалын тэмдэглэл зэрэгтэй хамааралтай заалтууд оржээ. Тиймээс Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль нь журамласан заалтууд нэлээдгүй орсныг дурдах хэрэгтэй. Уг заалтуудын ихэнх нь эвлэрүүлэн зуучлалын үйл ажиллагааны талаарх хатуу буюу заавал дагаж мөрдөх зохицуулалтад хамааралгүй харин Эвлэрүүлэн зуучлах гэрээ, эсвэл эвлэрүүлэн зуучлагчийн үйл ажиллагааны ёс зүйн дүрмэнд тусгавал зохилтой заалтууд байна. Хуулийг шинэчлэн найруулахаар бол энэхүү бичиг баримтад дурьдсан тодорхой саналуудаас гадна журамласан нэмэлт заалтууд оруулахгүй байхыг зөвлөж байна. Ингэснээр эвлэрүүлэн зуучлалын үйл явцад талуудад уян хатан, бие даасан байдлыг нь үлдээж чадах юм. Хэрэв нэмэлт зохицуулалт хийхийг хүсч байвал үүнийг Эвлэрүүлэн зуучлалын гэрээ зэрэг хуульчлаагүй актуудад тусгаж өгөх хэрэгтэй.

4.2. Эвлэрүүлэн зуучлалын үндсэн зарчим

48. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2-т эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны зарчмуудыг тусгасан бөгөөд үүнд ажиллагаа талуудын сайн дурын үндсэн дээр хэрэгжих, эвлэрүүлэн зуучлалд оролцож буй оролцогчдын нууцлал, эвлэрүүлэн зуучлагч нь төвийг сахисан байх, эвлэрүүлэн зуучлалд талуудын тэгш байдлыг хангах зэрэг зарчмууд багтжээ. Үүнээс “Сайн дурын” гэдэг нэр томъёо нь эргэлзээ төрүүлэхээр байна. Учир нь эвлэрүүлэн зуучлалд сайн дураар оролцох утга агуулгаар хэлж байгаа бол шүүх талуудыг зуучлалд оролцохыг шаардах

⁵⁶ Дараахыг үзнэ үү: *Wah (aka Alan Tang) and another v Grant Thornton International Ltd and others* [2012] EWHC 3198; and *Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA* [2012] EWCA Civ 638, [35]-д. Харьуулбал, Сингапурын давж заалдах шатны шүүхээс тодорхойлохдоо Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай заалтыг маш нарийн, тодорхой ойлгомжтой найруулан үгчилж өгсөн байхаас гадна маргаан шийдвэрлэх үйл ажиллагаанд оролцох шаардлагатай ажилтнууд, ажиллагааны янз бүрийн үе шатанд хийгдэх уулзалт бүрийн зорилго зэргийг маш нарийн тодорхой, заавал дагаж мөрдөх байдлаар зааж өгөх ёстой гэжээ.

⁵⁷ Дараахыг үзнэ үү. F Steffek, ‘Mediation in Europa und der Welt’ (2009) 1 *Zeitschrift für Konfliktmanagement* 21 at 23.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

зохицуулалт нь тэдний эвлэрүүлэн зуучлуулах ажиллагаанд оролцох идэвх хөшүүргийг боогдуулж болзошгүй. Эсвэл талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаатай холбоотой шийдвэр гаргахдаа сайн дурын үндсэн дээр байхыг хэлж байгаа эсэх нь тодорхойгүй байна. Ер нь сүүлийнх нь байх магадлалтай бөгөөд энэ үүднээс хуулийг тодорхой болгох хэрэгтэй. **Ерөнхийдөө, талуудын бие даасан байдал нь эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль тогтоомжид өргөн хэрэглэгддэг бөгөөд сайн дурын гэсэн утгыг өөртөө агуулж байдаг (эвлэрүүлэн зуучлах үйл явцад талууд сайн дурын үндсэн дээр шийдвэр гаргах гэж ойлгож болно), тиймээс хуулийн 5.2 дахь заалтанд ойлгомжтой тусгаж өгөх хэрэгтэй.**

49. Нууцыг хадгалах талаар зааж өгсөн нь ерөнхийдөө зөв зүйтэй боловч энэ заалт нь “эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцож буй оролцогчдын нууц”-д хамааруулж буй нь уг үзэл баримтлалыг хязгаарлагдмал хүрээнд ойлгоход хүргэж байна. Нууцлалын гурван хэмжигдэхүүн байдаг бөгөөд эдгээрийг бүгдийг нь хууль тогтоомжид тусгах шаардлагагүй ч гэсэн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг зохицуулахдаа анхаарч үзэх нь чухал юм. Нэгдүгээрт, дотогш/гадагш гэсэн урсгал бүхий нууцлал нь мэдээллийг хадгалах үндсэн үүрэгт хамаарах ба гадны этгээдтэй харилцахад баримталдаг. Энэ нь эвлэрүүлэн зуучлалд орж буй талуудаас гадны этгээдэд мэдээллийг задруулахгүй байхыг шаарддаг. Энэхүү үүрэг нь эвлэрүүлэн зуучлалд оролцож буй янз бүрийн оролцогчдод, тухайлбал маргалдагч талууд, зөвлөх, шинжээч, хэлмэрч, гэрч, эвлэрүүлэн зуучлагч болон холбогдох туслах ажилтнууд зэрэг хүмүүст хамаарч болох бөгөөд тэднийг эвлэрүүлэн зуучлалын явцад олж авсан мэдээллийг гадны буюу харилцаанд оролцогч бус этгээдүүдэд задруулахыг хориглодог.⁵⁸ Хоёрдугаарт, дотогш/дотогш урсгалтай нууц⁵⁹ нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаан доторх, ялангуяа зарим улс оронд тусгайлсан уулзалт (мөн бүлгийн уулзалт хурал ч гэж нэрлэдэг)-уудад хамаарах мэдээллийн урсгалыг зохицуулдаг боловч үүнийг ерөнхийдөө хууль тогтоомжоор зохицуулдаггүй, харин эвлэрүүлэн зуучлагч ба маргааны талуудад үлдээдэг. Дотогш/гадагш урсгалтай нууцлалын журмыг хууль тогтоомжид зааж өгөх бол тэдгээр нь ерөнхийдөө дефолт хуулийн хэлбэрээр байдаг. Гуравдугаарт,

⁵⁸ Дараахыг үзнэ үү: § Австри улсын 2001 оны Иргэний хэрэг шүүхэд эвлэрүүлэн зуучлах тухай хуулийн 18-д “Эвлэрүүлэн зуучлагч нь зуучлалын явцад мэдсэн, эсхүл өөр байдлаар олж мэдсэн баримт материалын нууцыг хадгалах үүрэгтэй. Тэрээр эвлэрүүлэн зуучлалын явцад түүнд өгсөн эсвэл хүлээж авсан баримт бичгүүдтэй ажиллахдаа нууцлалыг хадгална. Энэ нь эвлэрүүлэн зуучлагчийн туслах ажилтнууд болон практик сургалтын явцад түүний удирдлаган дор зуучлагчийн үүрэг гүйцэтгэгч буй хүмүүст мөн хамаарна.” (Герман хэлнээс орчуулсан Мария Тереза Трофайер МА (KCL) DipICArb, Solicitor (Англи, Уэльс), Австри улсад магадлан итгэмжлэгдсэн эвлэрүүлэн зуучлагч (Vienna Rechtsanwaltskammer)-т бүртгэгдсэн (Хууль зүйн яамны жагсаалт). Нууцлалыг хангах үүргийг мөн [Олон улсын арилжааны эвлэрүүлэн зуучлалын болон Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль \(2018\), Европын эвлэрүүлэн зуучлагчдын ёс зүйн дүрмийн](#) 4-р зүйл, Францын [1995 оны хуулийн](#) 24-р зүйлээс үзэж болно.

⁵⁹ Ерөнхийдөө эвлэрүүлэн зуучлагчид дотогш/дотогш урсгалтай нууцлалыг хоёр аргаар зохицуулдаг: нээлттэй харилцааны арга ба итгэлцлийн арга. (1) [Нээлттэй харилцааны аргад](#) эвлэрүүлэн зуучлагч нар ганцаарчилсан уулзалтын явцад олж авсан мэдээллийг холбогдох талуудаас тусгайлан хүсэлт гаргаагүй тохиолдолд нууцлалыг хадгалах үүрэг хүлээхгүй. Энэ нь зуучлал дахь мэдээллийн урсгал чөлөөтэй байвал итгэлцэл, харилцан ойлголцлыг бий болгох, талуудын хооронд бүрэн бөгөөд нээлттэй тохиролцоог дэмжихэд чухал ач холбогдолтой гэдэг зарчимд үндэслэдэг. Үүний зэрэгцээ энэ арга нь талууд зуучлагчтай нууцлалтай холбоотой асуудал дээр ч харилцахыг хүсч байгааг хүлээн зөвшөөрч байж болохыг харуулдаг гэж үздэг. Практикт ийм аргыг янз бүрийн арилжааны асуудалд, гэр бүлийн зуучлалын зарим практикт, өөрчлөн хувиргах зуучлалын хөтөлбөрүүдэд ч ашигладаг бөгөөд JAMS International ADR Center (<https://www.jamsadr.com/>), [Олон улсын арилжааны эвлэрүүлэн зуучлалын болон Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль \(2018\)-ийн](#) 9-р зүйл, ЮНСИТРАЛЫН [Эвлэрлийн дүрэм](#)⁵⁹ мөн [Байнгын арбитрын шүүхийн эвлэрлийн дүрэм](#) (1996)⁵⁹ зэрэг батлан хэрэглэж байна. (2) Итгэлцлийн арга нь эсрэгээрээ мэдээлэл өгч буй тал нь өөрөөр заагаагүй л бол тэрхүү мэдээллийг нууцлалд хамруулан үзнэ. Өөрөөр хэлбэл зуучлагч нь мэдээлэл өгч буй талын шууд зөвшөөрөлгүйгээр тэрхүү мэдээллийг задруулах боломжгүй гэсэн үг юм. Итгэлцлийн арга нь оролцогчид мэдээллийг нууцлалтайгаар дэлгэж задруулж байгаа тул зуучлагчид мэдээлэл нь цааш задрахгүй байхад санаа зовохгүй байх гэсэн итгэл дээр суурилдаг. Энэ аргыг дараах зохицуулалтуудад голчлон хэрэглэдэг: Лондонгийн Олон улсын арбитрын шүүх (LCIA)-ийн Эвлэрүүлэн зуучлалын дүрэм 1999, Стокгольмын Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын Эвлэрүүлэн зуучлах институтын дүрэм 1999, Нидерландын Эвлэрүүлэн зуучлалын институт (NMI)-ийн Эвлэрүүлэн зуучлалын дүрэм 2008, Дэлхийн оюуны өмчийн байгууллага (WIPO)-ын Эвлэрүүлэн зуучлалын дүрэм 2002, Маргааныг шийдвэрлэх олон улсын төв (ICDR)-ийн Олон улсын эвлэрүүлэн зуучлалын дүрэм 2008.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

дотогш/шүүх гэсэн урсгалтай нууцлал нь тодорхой зорилгоор, ямар нэг байдлаар хэлсэн, эсвэл хийсэн зүйл байж болох учраас эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг иргэний болон эрүүгийн хэргийн хянан шийдвэрлэх дараа дараачийн ажиллагааны явцад талуудын сул тал болгож ашиглаж болзошгүй гэдэг үүднээс зуучлалд орж буй талууд, тэдний өмгөөлөгчдийн хувьд санааг нь зовоодог томоохон асуудлын нэг юм. Энэ нь янз бүрийн зан араншин, харилцаатай холбоотой асуудлууд (жишээ нь, эвлэрүүлэн зуучлалын хамтарсан болон ганцаарчилсан уулзалт дээр бий болсон, хуваалцсан мэдээлэл, бичиг баримт, бичлэг болон бусад мэдээллүүд, талуудын зан авирын талаарх ажиглалт, шийдвэрлэж чадахгүй байгаа шалтгаан, аль нэг талын санал болгосон саналын баримт гэх мэт)-ыг дараа дараачийн шүүхийн болон арбитрын ажиллагаанд хуулийн дагуу олж илрүүлэх, нотлох баримтаар хүлээн зөвшөөрөх зэргээс хамгаалах ёстой гэсэн үг юм. Дотогш/шүүх гэсэн урсгалтай нууцлал нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанаас олж авсан мэдээллийг шүүх ажиллагаанд нотлох баримтаар хүлээн зөвшөөрөх, эс зөвшөөрөх тухай асуудал юм (доорх 8-ыг үзнэ үү).⁶⁰ **Хууль санаачлагчид нууцлалын эдгээр гурван хэмжигдэхүүнийг анхааран авч үзэж, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд тусгахаар бол ямар байдлаар тусгах талаар хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2 дахь заалтыг шаардлагатай бол тодруулах хэрэгтэй.**

50. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны гол зарчим гэж тодотгож болох өөр нэг тал бол эвлэрүүлэн зуучлагч маргаантай талуудад шударга, алагчлахгүй хандах явдал юм.⁶¹ **Үүнийг 5.2 дахь зүйлд нийцүүлэн нэмж оруулахыг зөвлөж байна.**

4.3. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны оролцогчид

51. Хуулийн 12 дугаар зүйлд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны оролцогчдын талаар тусгажээ. Тухайлбал 12.1-д ажиллагаанд оролцогчид гэдэгт маргааны талууд, тэдний хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, эрх ашиг нь хөндөгдсөн гуравдагч этгээд болон бусад хуулийн этгээдийг хамруулж болно гэж заажээ. **Энэ заалтыг талууд болон эвлэрүүлэн зуучлагчдын оролцохыг зөвшөөрсөн бусад оролцогчдыг хамруулах байдлаар өргөжүүлэхийг санал болгож байна.** Мөн 12.4 дэх заалтад өмгөөлөгч, орчуулагч, хэлмэрчийн оролцоог тодорхойлохдоо “хуульд өөрөөр заагаагүй бол” гэсэн нь юуг илэрхийлж байгаа нь тодорхойгүй байна. Маргалдагч талууд нь өмгөөлөгч, орчуулагч, хэлмэрч болон бусад хүмүүсээс зохих ёсны туслалцаа авах боломж олгогдсон байх ёстой бөгөөд энэ нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд орж буй талуудын эрх тул талууд эвлэрүүлэн зуучлагчтайгаа зөвшилцөөд хэлэлцэн тогтдог билээ. **Үүнийг хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1-р зүйлд тусгах хэрэгтэй.** Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд шинжээч оролцож болох бөгөөд үүнийг ч бас дурдаж өгөх хэрэгтэй.
52. Хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3 дахь заалтад талууд өөрийн биеэр болон өөрсдийн төлөөллөөр дамжуулан оролцож болно гэжээ. **Энэ заалтыг талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд биечлэн оролцох агуулгаар шинэчлэхийг зөвлөж байна.** Өөрөөр хэлбэл “биечлэн” оролцох гэдгийг цахимаар, бусад технологийн арга хэрэгсэл ашиглан эсвэл харилцах утсаар оролцохыг боломж олгохыг зөвлөж байна. Биечлэн оролцох шаардлага нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд талуудын өөрийгөө

⁶⁰ Энэ бол нууцлалын талаар Европын [Directive 2008/52/EC](#) удирдамж, түүнчлэн АНУ-ын [Uniform Mediation Act](#) (UMA) Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай нэгдсэн хууль (2001), [Олон улсын арилжааны эвлэрүүлэн зуучлалын болон Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль \(2018\)-ийн](#) 11-р зүйлд тусгагдсан ганцхан тохиолдол юм.

⁶¹ [Мөн тэнд](#) 7(3) дахь заалт.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

тодорхойлох чадвар дээр үндэслэдэг бие даасан байх ардчилсан зарчмуудад нийцдэг тул бусдаар төлөөлөлүүлэн тохиролцох нь учир дутагдалтай юм. Цаашлаад эвлэрүүлэн зуучлал гэдэг нь талуудын хууль ёсны ашиг сонирхол болон энэхүү ашиг сонирхол, эрэлт хэрэгцээгээ илэрхийлэх чадвар зэрэгт чухал үүрэг гүйцэтгэдэг, хувь үйлчлүүлэгчид төвлөрсөн маргаан шийдвэрлэх онцлог үйл явц юм. Шүүн таслах ажиллагаа болон арбитрын ажиллагаан дээр хуульч өмгөөлөгч нар эрх зүйн асуудлаар маргалдаж, маргааны талууд ихэнхдээ дуу хоолойгоо хүргэх боломж дутмаг байдаг бол эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа нь үйлчлүүлэгч/маргалдагч талуудад өөрсдийн дуу хоолойгоо сонсгох боломжийг өргөнөөр олгодог үйл явц юм. Маргаан шийдвэрлэх ажиллагаанд талууд өмгөөлөгч татан оролцуулсан тохиолдолд энэ нь ихэвчлэн нэг бол төвийг сахисан үнэлгээ өгөх буюу зөвлөх үйл явц, эсвэл арбитрын болон шүүн таслах ажиллагаа буюу хэрэг шийдвэрлэх үйл явц байдаг.

53. Хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.2 дахь заалт нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцож буй олон янзын оролцогчийн талаар заасан өмнөх заалттай зөрчилдөж байна. Энэ заалтад эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа нь тусгайлсан уулзалт хэлбэрээр явагдах бөгөөд үүнд зөвхөн маргалдагч талуудыг хамруулна гэжээ. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа нь эвлэрүүлэн зуучлагч зөвшөөрсний дагуу талуудтай зөвшилцсөний үр дүнд бусад оролцогчид (дан ганц маргааны талуудыг ч биш)-ыг оролцуулах нь ойлгомжтой юм. **Орчуулгын асуудал биш л бол уг заалтыг дахин авч үзэх шаардлагатай.**
54. Хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.4 дэх заалтад гэр бүлийн маргаан гарсан тохиолдолд сэтгэл зүйч, төрөл садан, найз нөхөд, хамтран ажиллагсад нь гэрлэгчдийг эвлэрүүлэх ажиллагаанд тал байж болно гэжээ. Нэгдүгээрт, дээр дурдсанчлан “тал” гэсэн нэр томъёог энд буруу хэрэглэсэн мэт санагдаж байгаа ба “оролцогч”-оор солих хэрэгтэй. Хоёрдугаарт, уг заалт нь дан ганц гэрлэлтийн эвлэрлээр хязгаарлагдахгүй, харин гэр бүлийн холбогдолтой бүх төрлийн эвлэрүүлэн зуучлалд хамаарах ёстой. **Иймээс “гэрлэлтийг эвлэрүүлэх” гэсэн нэр томъёог хасахыг зөвлөж байна.**

4.4. Ажиллагааг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой захиргааны асуудлууд (газар, хугацаа, зардал)

55. Хуулийн 19 дүгээр зүйлд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явуулах газрын талаар заажээ. Энэ заалт шаардлагагүй бөгөөд хасаж болно. Ихэвчлэн эдгээр асуудлыг эвлэрүүлэн зуучлагч нь талуудтай зөвшилцөөд шийдвэрлэдэг бөгөөд нөхцөлийг нь Эвлэрүүлэн зуучлалын гэрээ (Эвлэрүүлэн зуучлуулах гэрээ)-нд тусгаж болно.
56. Хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1-д эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг 30 хоногийн дотор явуулна гэжээ. Гэхдээ цаг хугацааг хэрхэн тооцоолох, ялангуяа хэзээнээс эхлэх талаар зааж өгөөгүй учраас уг заалт нь тодорхойгүй байна. Хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.2-д зааснаар 30 хоногийн хугацааг шүүхийн шийдвэр гарсан өдрөөс эхэлнэ (31 дүгээр зүйлийг үзнэ үү) гэсэн боловч **үүнийг тодруулах нь зүйтэй.** Түүнээс гадна энэхүү хугацаа нь хэт богино байж болох тул **сунгах хугацааг 30 хоногоос 45 хоног болгон өөрчлөхийг зөвлөж байна.** Мөн 20.2 дахь заалтаар хугацааг талууд хүсэлт гаргасан тохиолдолд зөвхөн нэг удаа сунгаж болно гэжээ. **Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцож буй талууд зөвшөөрсөн тохиолдолд хугацааг хэд хэдэн удаа сунгах боломж олгохыг зөвлөж байна.**
57. Хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1 дэх заалтад төлбөрийн талаар тусгажээ. Үүнд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны тодорхой төлбөрийг шүүхээс төлөх

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

зохицуулалттай байна. Гэсэн хэдий ч хоёр дахь өгүүлбэрт эвлэрүүлэн зуучлуулах хүсэлт гаргасан тал урьдчилгаа төлбөр төлнө гэж заажээ. Төлбөрийн талаар өөр зохицуулалт байхгүй бол **үүнийг тодруулах шаардлагатай**, учир нь эхний заалттай зөрчилдөж байна. Эвлэрүүлэн зуучлуулах хүсэлт гаргасан тал хэдий хэмжээний төлбөр төлөх, мөн нөгөө тал ер нь ямар нэгэн төлбөр хураамж төлөх шаардлагатай эсэх нь тодорхойгүй байна. Энэ шаардлагаас болж зөвхөн нэг тал нь зардлыг хариуцахаар бол талууд эвлэрүүлэн зуучлуулах хүсэлт гаргахаас зайлсхийхэд хүргэж болзошгүй юм. **Тиймээс хуульд нөгөө тал нь мөн төлбөр хураамж төлнө эсэхийг тодорхой болгох хэрэгтэй.**

58. Хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2-т шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагчийг улсын төсвөөс санхүүжүүлнэ гэж заажээ. Дахиад л талууд ямар төлбөр хураамж төлөх нь тодорхойгүй байна. Шүүхийн бус эвлэрүүлэн зуучлагчийн төлбөрийг 29.3-т заасан бөгөөд талууд тохиролцож, төлөхөөр зохицуулжээ. Үүнээс үзвэл шүүхийн ажилтнууд/шүүхийн эвлэрүүлэн зуучлагчид нь цалингаараа санхүүждэг, орон тооны бус эвлэрүүлэн зуучлагч нар Шүүхийн ерөнхий зөвлөлөөс тогтоосон тогтмол ажлын хөлстэй байхаар (29 дүгээр зүйлийн 29.4), харин 8-р зүйлд заасан эвлэрүүлэн зуучлагчид нь талууд зөвшөөрсөн тохиолдолд хүссэн хөлсөө авах боломжтой мэт зохицуулалттай гэж харагдаж байна. Хэрэв энэ нь зөв бол, шүүхийн ба зах зээлийн загварыг хоёуланг нь дэмжих үндэслэлтэй арга байна (дээрх 26-г үзнэ үү).

4.5. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг эхлүүлэх

59. Хуулийн 21 дүгээр зүйлд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг эхлүүлэх тухай заажээ. **Гарчигтаа үүнийг тусгах хэрэгтэй гэдгийг санал болгож байна.** Мөн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг эхлүүлэх хүчин төгөлдөр хугацаа нь янз бүрээр заасан эхлүүлэх хугацааны хамгийн эхнийх нь юм гэдгийг нарийн тодорхой болгох үүднээс уг заалтыг шинэчлэн найруулах нь зүйтэй. Ер нь, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг эхлүүлэх хугацаа нь хөөн хэлэлцэх хугацаа болон нууцлалын заалттай шууд холбоотой байдаг. Энэхүү хуулиар маргаан үүсгэснээс хойших асуудлыг авч үзэж байгаа тул хөөн хэлэлцэх хугацаа нь хамааралгүй байж болох юм. Нууцлалтай холбогдуулан хэлэхэд Хонконг, Сингапурын аль алины хуулийн заалтууд нь энэ талаар авч үзэхдээ эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг эхлүүлэх, дуусгавар болгох тухай тодорхойлолтыг шаардахгүй байхаар зохицуулсан байдаг. **Үүнийг Монгол Улсын хуулийн зорилгод нийцүүлэх үүднээс хянан үзвэл зохистой юм. Энэ талаар хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.3-21.6 дахь заалтад хамруулан доор дэлгэрэнгүй дурдсан болно.**

4.6. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны үйл явц

60. Хуулийн 24 дүгээр зүйлд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны журмыг авч үзжээ. Хуулийн 24.1-д эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны эхний уулзалтын талаар тусгажээ. **Энэ нь ерөнхийдөө хэрэгтэй заалт боловч энэ асуудлыг хууль тогтоомжид бус, эвлэрүүлэн зуучлагчдад зориулсан ёс зүйн дүрэм, практик стандартад тусгахыг зөвлөж байна.** Эвлэрүүлэн зуучлал нь олон янзын хэлбэртэй байж болох бөгөөд энэ заалт тохиромжгүй байж болох эвлэрүүлэн зуучлалын өөр олон ажиллагаа байж болно, жишээ нь хөрөнгө оруулагч ба улс хоорондын маргаан гэх мэт. Үүний нэгэн адил, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа нь эвлэрүүлэн зуучлагч аль нэг талтай нь ганцаарчлан уулзахаас бусад тохиолдолд бүх талыг оролцуулна гэж заасан **24.2, мөн эвлэрүүлэн зуучлах уулзалтын үргэлжлэх хугацааг заасан 24.3 дахь**

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

заалтыг ч ёс зүйн дүрэм, практик стандарт зэрэгт оруулж өгвөл илүү зохимжтой.

61. Хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.4-т хэрэв нэгээс олон нэхэмжлэлтэй иргэний хэрэг байвал талууд эвлэрүүлэн зуучлагчийн туслалцааг нэг, эсвэл бүх нэхэмжлэлд авч болохоор зохицуулжээ. Энэ заалт нь хэрэв талууд зөвшөөрч байгаа бол эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаагаар нэг ижил бодит зөрчилд хамаарах хэд хэдэн холбогдох маргааныг шийдвэрлэх боломжтой гэсэн үзэл санааг бататгасан заалт бололтой. Өөрөөр хэлбэл, талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд нэгэнт орсон бол маргааны эрх зүйн үзүүлэлтүүдээр хязгаарлагдахгүй гэсэн үг. Энэ бол эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны гол зарчим бөгөөд үүнийг хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.4-т тусгажээ. **Гэхдээ үүнийг Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд илүү нарийвчлан тусгах хэрэгтэй бөгөөд уг зарчим нь тусдаа заалт байх хэрэгтэй.**

4.7. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг дуусгавар болгох

62. Хуулийн 28 дугаар зүйлд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа дуусгавар болгох тухай асуудлыг авч үзсэн ба эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг эхлүүлэх талаар заасан 21 дүгээр зүйлтэй холбон уншихаар байна. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа хэд хэдэн янзаар дуусгавар болж болох ба эдгээрийг 28 дугаар зүйлд дурджээ. Хуулийн 28.1-д талууд болон эвлэрүүлэн зуучлагчийн хүсэлтээр ажиллагааг цуцлах тухай заасан байна. **Үүнийг талууд, эсвэл эвлэрүүлэн зуучлагчийн хүсэлтээр дуусгавар болж болно гэж өөрчлөн найруулах хэрэгтэй.**
63. Түүнчлэн, хоёр талын аль нь шударга бус хандаж буйг хэн тодорхойлох нь тодорхой биш, бас энэ нь эвлэрүүлэн зуучлагчийн төвийг сахисан байдалд сөргөөр нөлөөлөх магадлалтай тул түүний хүлээх үүрэг байх ёсгүй учраас хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.1.3 дахь хэсгийг хасахыг санал болгож байна. Аль ч тохиолдолд, эвлэрүүлэн зуучлагчийн зүгээс аль нэг талыг шударга бус байна гэж үзэх нөхцөл үүсвэл энэ нь зуучлагчийг тохиролцоонд хүрэх магадлал багатай гэж үзэх нөхцөл байдалд хүргэнэ, тэгээд ч үүнийг 28.1.2-т тусгажээ.
64. Эвлэрлийн гэрээ (ЭГ)-ний тухайд, хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.2-т гэрээг монгол хэл дээр үйлдсэн байх, эсвэл монгол хэл дээрх албан ёсны орчуулгатай байхыг шаарджээ. Энэ нь шүүхээс баталсан, эсвэл нотариатаар гэрчлүүлсэн гэрээнд шаардлагатай байж болох ч, харин ердийн гэрээ хэлцэл, ялангуяа гадаадын этгээд оролцсон гэрээ хэлцлийн хувьд гадаад хэл дээр бичигдсэн байхад хангалттай байж болох учраас уг заалт шаардлагагүй байж болох талтай. Талуудын аль нэг нь шүүхийн өмнөх шатанд энэхүү гэрээг дагаж мөрдөхийг хүсч байгаа тохиолдолд монгол хэл дээрх албан ёсны орчуулгыг шаардаж болно, гэхдээ үүнийг шүүхэд маргаан шийдвэрлэх ажиллагааны үеэр зохицуулж болно.
65. Хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.3-т эвлэрлийн гэрээний агуулгыг, тухайлбал талуудын маргаан, тэдний байр суурь болон “бусад асуудал” зэргийг тайлбарласан байна. Энэ нь олонх тохиолдолд нууцлалын асуудлыг хөндөж болзошгүй юм. Түүнчлэн, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцож буй талууд өөрсдийн байр суурь, асуудлуудаа гэрээнд баримтжуулан оруулах ёстой гэдгийг мэдэж байгаа учраас эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд тэр бүр нээлттэй оролцохгүй байж магадгүй юм. Тиймээс энэ бүх дэлгэрэнгүй мэдээллийг эвлэрлийн гэрээнд оруулах шаардлагагүй бөгөөд зөвхөн маш тодорхой, дагаж мөрдөх гэрээ байх ёстой. Хэрэв энэхүү гэрээгээр эрх зүйн маргааныг шийдвэрлэж байгаа бол, энэ төрлийн маргааныг шийдвэрлэх ёстой гэдгийг л тодруулж, өөр илүү мэдээлэл байх

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

шаардлагагүй юм. Эвлэрлийн гэрээ нь нууцлалын тухай заалтуудтай байж болно гэдгийг онцлон тэмдэглэх нь зүйтэй.

66. Хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.3-т эвлэрүүлэн зуучлагчийг эвлэрлийн гэрээнд гарын үсэг зурахыг шаардсан байна. Энэ нь эвлэрүүлэн зуучлагчийг гэрээний агуулгыг шууд бусаар зөвшөөрч байгаа гэж ойлгогдож болохгүй, учир нь энэ нь зуучлагчийн шударга байх үүрэгтэй зөрчилдөхөд хүрнэ. Үүний оронд хуулийн төсөл боловсруулагчид **эвлэрүүлэн зуучлагчийн хийж гүйцэтгэсэн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны үр дүнд бий болсон эвлэрлийн гэрээний баримт буюу актад зуучлагч гарын үсэг зурна гэх байдлаар тусгаж болох юм.** Өөр хувилбар (эсвэл нэмэлт байдал)-аар, хэрэв энэ нь институцийн хэмжээнд үзүүлж буй эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа бол **эвлэрүүлэн зуучлалын байгууллага нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны үр дүнд эвлэрлийн гэрээ байгуулсныг баталгаажуулсан гэрчилгээ гаргаж болно** гэсэн байдлаар тусгах боломжтой. Ийнхүү шинэчилж найруулбал Сингапурын эвлэрүүлэн зуучлалын гэрээний 4 дүгээр зүйл болон ЮНСИТРАЛЫН Загвар хуулийн холбогдох заалтуудтай нийцэхээр байна. **Түүнчлэн, Сингапурын эвлэрүүлэн зуучлалын гэрээний 4(2) ба 2(2) зүйлүүд, ЮНСИТРАЛЫН Загвар хуулийн холбогдох заалтуудтай нийцүүлэх үүднээс цахим харилцааны үр дүнд бий болсон эвлэрлийн гэрээг хүлээн зөвшөөрч, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн заалтуудад оруулахыг зөвлөж байна.**

5. Эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгох

67. Хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1-22.3-т эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгох талуудын өргөдлийн талаар дурджээ. Энд хугацаа зааж өгөөгүй байх тул **хугацааны талаар оруулахыг санал болгож байна.** Түүнчлэн хэнд өргөдлөө гаргах нь тодорхойгүй байна. Энэ нь талууд шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагч, эсвэл хувийн эвлэрүүлэн зуучлагч авахыг хүсэж байгаа эсэхээс хамаарч болох юм. **Энэ асуудлыг тодруулахыг зөвлөж байна.**
68. Хуулийн 23 дугаар зүйлд эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгох асуудлыг тусгажээ. Хөдөлмөрийн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлах, иргэний хэрэгт эвлэрүүлэн зуучлах, түүний дотор хил дамнасан эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг ихэвчлэн нэг эвлэрүүлэн зуучлагч хийдэг боловч хоёр, бүр гурван зуучлагчтай ч байх боломжтой. Гэр бүлийн холбогдолтой асуудлыг ихэвчлэн хоёр эвлэрүүлэн зуучлагч хамтран шийдвэрлэдэг. Хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.2-т зааснаар нэгээс олон эвлэрүүлэн зуучлагч байгаа тохиолдолд зуучлагчид дотроосоо ахлагчаа зуучлагчаа сонгоно гэжээ. Арбитрын ажиллагаанаас ялгаатай нь, эвлэрүүлэн зуучлагчид ахлагч, даргагүйгээр хамтарч ажилладаг онцлогтой. **Иймээс энэхүү заалтыг хасахыг санал болгож байна.**
69. Хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.3-т шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагч болон орон тооны бус эвлэрүүлэн зуучлагч ажиллахтай холбоотой нөхцөлийн талаар заажээ. Энд орон тооны бус эвлэрүүлэн зуучлагч хамтран зуучлагчаар ажиллаж болох эсэх нь тодорхойгүй байна. Мөн талууд орон тооны бус эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгож болох уу, үгүй юу гэдэг нь тодорхойгүй байгаа тул **үүнийг тодруулах хэрэгтэй.** Талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны хөлс төлдөггүй шүүхийн эвлэрүүлэн зуучлалын нөхцөлд зуучлагчаа сонгох боломжтой байх нь ховор гэдэг нь ойлгомжтой ч, талуудад эвлэрүүлэн зуучлагчаа сонгох сонголтыг аль болох өгөхийг зөвлөж байна.

5.1. Эвлэрүүлэн зуучлагчдад тавигдах шаардлага

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

70. Хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1-д шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагч, эсвэл бусад байгууллагаас томилогдсон эвлэрүүлэн зуучлагч эсэхээс үл хамааран зуучлагчдад тавигдах шаардлагуудыг тусгажээ (Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 7, 8-р зүйлд буй). Хуулийн 9.1.1 дэх хэсэгт эвлэрүүлэн зуучлагчийг “хууль ёсны эрхтэй” байх шаардлага тавьжээ. Орчуулгын асуудал биш л бол, **эвлэрүүлэн зуучлагчийг эрх зүйн бүрэн чадамжтай, эсвэл эрх зүйч мэргэжилтэй байхыг шаардаж байгаа эсэх нь тодорхойгүй байна. Үүнийг тодруулахыг зөвлөж байна. Түүнчлэн эвлэрүүлэн зуучлагчид эрх зүйн мэргэжилтэй байх шаардлагыг тавихгүй байхыг зөвлөж байна.** Олон улсын чиг хандлагаас харахад зуучлагчид олон янзын мэргэжлийн хүмүүс байдаг.
71. Төгсгөлд нь, *Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд шүүгчдийг эвлэрүүлэн зуучлагчаар томилох эсэх нь тодорхойгүй байна. Шүүхээс томилогдсон эвлэрүүлэн зуучлагчид нь гаднаас ажиллах (орон тооны бус), эсвэл шүүхийн ажилтан (орон тооны) байх гэж ойлгогдохоор байна. Шүүгчдийг зуучлагчаар томилохоор болбол энэ нь эвлэрүүлэн зуучлалын үйл ажиллагаа нь Үндсэн хууль, хүний эрхийн зарчим, ялангуяа хянан шийдвэрлэх ажиллагааны шударга байдал, хараат бус байдал, алагчлахгүй байх зэрэгт нийцэх ёстой гэдэгт асуудал үүсгэж болзошгүй юм. Иймд, хэрэв Монгол Улсын нөхцөлд шүүгчид зарим тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явуулдаг бол шүүхийн шударга байдал, алагчлахгүй байх зарчим (мөн эдгээрийн талаарх олон нийтийн ойлголт)-ыг хадгалахын тулд ингэж ажиллаж буй шүүгчдийг адилхан асуудлаар шүүхэд хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас тусад нь байлгах үүднээс хуулиар зохих механизмыг бүрдүүлэх нь нэн чухал юм.*

5.2. Эвлэрүүлэн зуучлагчдад тавигдах стандарт

72. Хуулийн 10, 11 дүгээр зүйлд эвлэрүүлэн зуучлагчийн стандарт (ёс зүйн дүрэм), сургалт, давтан сургах, хөтөлбөр боловсруулах зэрэг арга хэрэгсэл бүхий гэрчилгээ олгох тогтолцоог боловсруулах үүрэгтэй Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөлийг байгуулахаар заасан нь Монгол Улс багцалсан арга барил (хууль эрх зүйн орчин дотроо хууль эрх зүйн бус салбарын шийдлийг боловсруулан оруулсан арга)-ыг сонгосон гэж харагдаж байна. Мөн Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 10.1 болон бусад зүйл, заалтууд дээр “лиценз” гэж дурдсан байгаа нь хэрэв орчуулгын асуудал биш л бол, энэ нэр томъёог нэгэн жигд хэрэглээгүй мэт харагдаж байна. Гэхдээ олон улсад эвлэрүүлэн зуучлагчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаатай холбогдуулан тусгай зөвшөөрөл, итгэмжлэл, эрхийн гэрчилгээ олгох, мэргэшүүлэх гэх зэргээр янз бүрийн нэр томъёог ашиглаж болдог гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй. Эрхийн гэрчилгээ олгох гэдэг нь эдгээр бүх нэр томъёог багтаасан ерөнхий буюу нэр томъёо юм. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд “тусгай зөвшөөрөл” биш, харин “гэрчилгээ олгох” гэсэн нэр томъёог ашигласнаар Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөлөөс эвлэрүүлэн зуучлагчдыг мэргэжлийнх нь хувьд хүлээн зөвшөөрөх уян хатан байдлыг хадгалж байна. **Тиймээс Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд “тусгай зөвшөөрөл” биш “гэрчилгээ олгох” гэсэн нэр томъёог тууштай хэрэглэхийг зөвлөж байна.**

73. Монгол Улсад тусгайлсан стандарт, эрхийн гэрчилгээ олгох талаарх судалгаа, мэдээлэл байхгүй бол дараах сайн туршлагаууд нь Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөл ямар арга замыг дагах нь зүйтэй вэ гэдгээ тодорхойлоход тус болж магадгүй юм. Эвлэрүүлэн зуучлагчдад эрхийн гэрчилгээ олгох шаардлагыг дараах гурван

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

элементээр ангилдаг: (i) босго буюу сонгон шалгаруулалтын шаардлагууд (нас, боловсролын түвшин, мэргэшлийн талбар, ажлын туршлага, эрүүгийн ял шийтгэлгүй байх, эсвэл зан байдлын тодорхойлолт зэрэг *чиглэлээр тавигдах шаардлагууд*); (ii) мэргэшлийн шаардлага/стандартууд (чадварлаг эвлэрүүлэн зуучлагч бэлтгэх сургалтанд хамрагдаж, эрхийн гэрчилгээ авах *чиглэлээр тавигдах шаардлагууд* - сургалтын цаг, сургалтын агуулга, дадлага, бичгийн шалгалтын үнэлгээ);⁶² (iii) стандартыг баримтлах (боловсрол мэдлэг, дадлага туршлага, бусад шаардлагуудыг үргэлжлүүлэн хөгжүүлэх *чиглэлээр тавигдах шаардлагууд*).⁶³ Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд сургалтанд тавигдах шаардлагуудын талаар заагаагүй бөгөөд үүнийг Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөлд даатгаж (11 дүгээр зүйл), давтан сургах ажлыг зохион байгуулах талаарх 10 дугаар зүйлд тусгасан боловч ямар нэг стандарт тогтоох тухай тусгаагүй, үүнийг мөн л Эвлэрүүлэн зуучлагчийн зөвлөлийн үүрэг маягаар үлдээжээ. Тиймээс **Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөл дээр дурдсан шаардлагуудыг эвлэрүүлэн зуучлагчдад эрхийн гэрчилгээ олгох асуудалдаа харгалзан үзэхийг зөвлөж байна.**

74. Ерөнхийдөө, шинээр эвлэрүүлэн зуучлагчдыг элсүүлэх, сургах ажилд нийгмийн бүх давхаргын төлөөллийг хамруулахад анхаарал хандуулах хэрэгтэй.⁶⁴ Үнэн хэрэгтээ эвлэрүүлэн зуучлалын ажиллагааг эерэг үр дүнтэй хийхийн тулд зуучлагчид тухайн газар, орон нутгийн соёл, хүмүүсийн талаар сайн ойлголттой байх ёстой. Эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн тоог тэгш байлгах, цөөнхийн төлөөллийг шударгаар хангах ёстой байдаг.⁶⁵

5.3. Эвлэрүүлэн зуучлагчийг татгалзан гаргах

75. Хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.4-т эвлэрүүлэн зуучлагч ёс зүйн дүрэм зөрчсөн, нууцыг задруулсан бол эвлэрүүлэн зуучлагчаас татгалзах талуудын эрхийн талаар дурджээ. Талууд эвлэрүүлэн зуучлагчаас ямар ч тохиолдолд татгалзах (13 дугаар зүйл), татгалзан гаргах эрхтэй (17.1-р зүйл) бөгөөд ямар нэгэн шалтгаан тайлбар өгөх шаардлагагүй. Эвлэрүүлэн зуучлагчид дүрэм журам, стандартыг зөрчсөн тохиолдолд сахилгын арга хэмжээ (Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөл), тэр ч байтугай иргэний хэрэг үүсгэхэд нээлттэй байх ёстой.

⁶² **Хонконг, Австрали, Канад, АНУ, Сингапур, Шинэ Зеланд** зэрэг ихэнх нийтлэг эрх зүйн тогтолцоотой орнуудад эвлэрүүлэн зуучлалын сургалт нь 40 цагийн мэргэшсэн, интерактив ур чадварын сургалт байхаас гадна дүрд тоглуулах байдлаар үнэлэх, зарим тохиолдолд бага зэргийн бичгийн шалгалт авдаг. Эх газрын эрх зүйн тогтолцоотой ихэнх орнуудад сургалтын нэгээс хоёр жилийн хугацаанд гурван өдрийн вакуумжсан сургалтаар 90-ээс 400 цагийн хооронд явуулдаг, жишээ нь **Франц** (400), **Австри** (365), **Герман** (200), **Бельги** (с. 90). Үнэлгээнд онолын болон практик хэсгүүд багтахгаас гадна эдгээр нь ихэвчлэн хэд хэдэн бодит хэрэг дээр ажиллах, тэдгээрийнхээ талаар тайлан бичдэг. Аль аль эрх зүйн тогтолцоонд сургалт явуулж, үнэлгээ хийсний дараа эвлэрүүлэн зуучлагч болохоор нэр дэвшиж буй хүмүүс нь эвлэрүүлэн зуучлагчийн гэрчилгээ авах өргөдөл гаргах боломжтой (мөн акредитаци, эрхийн гэрчилгээ олгох гэж нэрлэдэг). Австрали, Австри зэрэг зарим улсууд ажиллах орчинг баталгаажуулахын тулд эвлэрүүлэн зуучлагчаас мэргэжлийн үйл ажиллагааны даатгал хийлгэхийг шаарддаг.

⁶³ Эх газрын болон нийтлэг эрх зүйн тогтолцоотой ихэнх улс орнуудад эвлэрүүлэн зуучлагчдад эрхийн гэрчилгээгээ хадгалахын тулд мэргэжлийн түвшин байнга дээшлүүлэх (CPD) шаардлагыг тавьдаг. Зарим улс орон практик дадлагын шаардлагууд ч тавьдаг. Жишээ нь, **Австрали**: CPD 2 жилийн хугацаанд 25 цаг, дээрээс нь эвлэрүүлэн зуучлалын дадлагын цаг; **Бельги**: 2 жилийн хугацаанд CPD 18 цаг; **Австри**: 5 жилийн хугацаанд CPD 50 цаг.

⁶⁴ (Эрүүгийн хэрэг дэх эвлэрүүлэн зуучлалын талаарх ЕЗ-ийн зөвлөмж R (99) 19), Хавсралт V2 pag 22.

⁶⁵ Энэ нь CEDAW-ийн 7 дахь зүйлтэй нийцэж байна. Ишлэл тайлбар 11-д заасныг үз, үүнд Оролцогч улсууд “улс орны улс төрийн болон нийгмийн амьдралд буй эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах байдлыг арилгах талаар шаардлагатай бүх арга хэмжээг авна” гэж заасан. CEDAW 4-р зүйлд эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн олон нийтийн амьдралд оролцох тэгш боломж, тэгш хүртээмжийг хангах тусгай арга хэмжээг тусгасан болно; энэ байр суурийг CEDAW хорооны Ерөнхий тайлбарын 23, 25-д дахин баталгаажуулав. ЕАБХАБ-ын түвшинд ЕАБХАБ-ын Москвагийн Баримт бичгийн 40-р зүйлийг эндээс харна уу: <http://www.osce.org/odihr/elections/14310?download=true>, үүнд оролцогч улс орнуудыг олон нийтийн болон нийгмийн амьдралд, түүнчлэн ажил хөдөлмөр эрхлэхэд ч эрэгтэй эмэгтэй хүмүүсийн хүйсийн тэнцвэр, тэгш байдлыг харгалзан үзэхийг уриалдаг. Цаашлаад НҮБ-ын гишүүн орнуудад хандсан, эмэгтэйчүүдийг дэмжих, нийгмийн амьдралд болон маргаан шийдвэрлэхэд тэгш оролцох боломжийг хангах чиглэлээр гаргасан үүрэг амлалтыг Бээжингийн тунхаглал ба үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр (ялангуяа 144, 183-р зүйлүүд) болон “Бээжингийн тунхаглал ба үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх цаашдын үйл ажиллагаа, санаачлагууд” баримт бичгийн 23-р хэсгээс үзэж болно. http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал**6. Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөл****6.1. Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөлийн үүрэг ба бүрэлдэхүүн**

76. Хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1-д эвлэрүүлэн зуучлагчдын сонгон шалгаруулалт; эвлэрүүлэн зуучлагчдад “тусгай зөвшөөрөл” олгох, давтан сургалт зохион байгуулах (“эрхийн гэрчилгээ олгох” гэсэн нэр томъёогоор солих талаар дээрх 72-д бичсэн тайлбарыг үзнэ үү) талаар заажээ. Уг заалтанд буй “сонгох” гэсэн нэр томъёоны хувьд энэ үг нь зохимжгүй мэт санагдаж байгаа тул Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөл нь эвлэрүүлэн зуучлагчдыг сонгохгүй, харин эрхийн гэрчилгээ олгох гэх нь зүйтэй юм.
77. Эвлэрүүлэн зуучлагчдын давтан сургалтыг зохион байгуулах асуудалтай холбогдуулан хэлэхэд, Зөвлөлөөс давтан сургалт зохион байгуулахыг шаардахгүй байх нь илүү зохимжтой бөгөөд харин эвлэрүүлэн зуучлагчдад зориулсан давтан сургалтанд тавигдах шаардлагуудыг Зөвлөлөөс тодорхойлж, давтан сургалт олгох байгууллагаар энэ ажлыг тусгайлан гүйцэтгүүлбэл зохилтой.
78. Хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.2-т шүүгч, өмгөөлөгч, шинжээчийн талаар заажээ. Энэхүү заалтад буй “шинжээч” гэсэн үгийн утга тодорхойгүй байна. Энэ орчуулгын асуудал байж болох юм. Гэхдээ энэ заалтын найруулгыг аль болох өргөн хүрээнд болгохыг зөвлөж байна, ингэснээр Зөвлөл бүрэлдэхүүндээ оруулах хүсэлтэй төлөөлөгчдийнхөө талаар бодлоо өөрчлөх тохиолдолд энэ боломж нь нээлттэй үлдэнэ. Иймд одоо байгаа найруулгыг “... болон бусад” гэсэн байдлаар найруулбал зохимжтой.
79. Хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.3-т эвлэрүүлэн зуучлагчид гаргах өргөдөл, гэрээ, мэдэгдэх хуудасны талаар заажээ. Эдгээр маягтыг боловсруулж, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд тусгайлан оруулж өгөх нь зүйтэй.
80. Хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.3-т “гэрээ” гэсэн нэр томъёог ашигласан нь “Эвлэрүүлэн зуучлалын гэрээ” (дээрх Эвлэрүүлэн зуучлах гэрээ гэсэн хэсгийг үзнэ үү), эсвэл “Эвлэрлийн гэрээ”-нд хамаарч байгаа, эсвэл бүр өөр гэрээний талаарх зохицуулалт эсэх нь тодорхойгүй байна. Учир нь үүнийг тодруулсан зүйл, эсвэл холбогдох тодорхойлолт алга байна. **Ямар ч тохиолдолд энэ нь тодорхойгүй байгаа тул үүнийг өөрчлөх шаардлагатай байна. Уг 10.3 дахь заалтыг өргөдөл, гэрээ, мэдэгдэх хуудаст хамаарах хуулийн бусад заалтуудтай холбож өгөх нь зүйтэй байж болох юм.**

6.2. Эвлэрүүлэн зуучлагчдын зөвлөлийн бүрэн эрх (11-р зүйл)

81. Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.1 дэх хэсэгт ажлын байрны стандартыг авч үзжээ. Уг нэр томъёог энэ агуулга дотор тайлбарлаагүй бөгөөд энэ нь **ялангуяа хөдөлмөрийн маргаантай холбогдвол тодорхойгүй байдалд хүргэж болзошгүй тул үүнийг тодруулах шаардлагатай байна.**
82. Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.1-д Зөвлөл нь эвлэрүүлэн зуучлагчдын зардал, ажлын хөлс, урамшууллын журмыг боловсруулна гэжээ. Зардлын хувьд, энэ нь шүүхээс томилогдсон зуучлагч (7 дугаар зүйл) болон гаднаас ажиллах зуучлагчдын аль алинд нь хамаарч байх шиг байна (8 дугаар зүйл). Хэрвээ Зөвлөл нь эвлэрүүлэн зуучлагчдын ажлын хөлсийг журамлан зохицуулна гэсэн утгатай бол, үүнийг хэрхэн хэрэгжүүлэх нь тодорхойгүй байна. Цашилбал, аливаа маргаан дээр талууд гаднаас зуучлагч авч ажиллуулж болох эсэх, мөн Зөвлөлөөс тогтоосон ажлын хөлснөөс өндөр хөлс төлж болох эсэхийг тодруулах шаардлагатай. **Мөн Зөвлөл ажлын**

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

хөлсөн дээр хязгаар тогтоож болох эсэх талаарх мэдээлэл алга байна. Үүнийг тодруулах хэрэгтэй.

83. *Гаднаас авч ажиллуулах эвлэрүүлэн зуучлагчийн ажлын хөлсний* талаарх журам боловсруулбал зуучлагчдын үйл ажиллагаанд нөлөөлж болно. Хэрэв хувийн болон гаднаас авах зуучлагчдын ажлын хөлсийг хэт доогуур тогтоовол чадварлаг мэргэжилтнүүд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд орж ирэхэд саад болж болзошгүй. Энэ нь мөн арилжааны, эсвэл хөрөнгө оруулалтын томоохон маргаан дээр “хэрэглэгчид нь хөлс төлөх” гэсэн зарчмаар гаднаас эвлэрүүлэн зуучлагч томилохыг хүсч буй хоёр тал байж болох ба, тэрхүү зуучлагч нь арай өөр (өндөр) хөлс шаардвал талууд өөрсдийн сонгосон зуучлагчийг томилж чадахгүйд хүрнэ. Иймээс гаднаас эвлэрүүлэн зуучлагч сонгох талуудын бие даасан байдлын зарчимд хүндрэл учруулж болзошгүй. **Тиймээс шүүхээс томилогдоогүй эвлэрүүлэн зуучлагчдын ажлын хөлсийг боловсруулахаас зайлсхийхийг зөвлөж байна.** Шүүхээс томилогдсон эвлэрүүлэн зуучлагчдын хувьд маргаантай талууд бус, харин төсвөөс цалинжуулдаг зохицуулалт түгээмэл байдаг.
84. Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.2-т сургалтын хөтөлбөр боловсруулах талаар заажээ. Үүнийг хуулийн 9 дүгээр зүйлин 9.1.3-тай уялдуулж өгөхийг зөвлөж байна. Мөн Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 9.1 дэх заалт нь 11 дүгээр зүйлд хамаарах нь зүйтэй мэт. Нэмж дурдахад, 11.1.2-т үнэлгээний талаар заагаагүй, зөвхөн сургалт зохион байгуулах талаар тусгажээ. Эвлэрүүлэн зуучлагчаар нэр дэвшигчдийн ур чадварыг тодорхойлох, чадамжид суурилсан тогтолцоог бий болгох гэсэн Зөвлөлийн бүрэн эрхэд хамаарах заалтыг хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.2-т оруулж өгөхийг зөвлөж байна.
85. Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.3-т эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгон шалгаруулж, эрхийн гэрчилгээ олгох тухай заажээ. **“Эрхийн гэрчилгээ олгох” гэсэн нэр томъёог ашиглахтай холбоотой асуудлыг дээр дурьдсан болно. Түүнчлэн эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгох гэсэн нь төөрөгдөлд оруулж болзошгүй тул хасахыг зөвлөж байна.**
86. Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.4-т эвлэрүүлэн зуучлагчдыг “бүртгэх” тухай заажээ. Энэ нэр томъёог ашиглахгүй байх нь зүйтэй бөгөөд үүний оронд энэхүү заалтыг “эвлэрүүлэн зуучлагчдын нэрийн жагсаалтыг гаргах”, эсвэл “эвлэрүүлэн зуучлагчдын батлагдсан нэрийн жагсаалтыг гаргах” гэж өөрчлөн найруулахыг зөвлөж байна. “Бүртгэх” гэдэг үг нь зуучлагчдад лиценз зөвшөөрөл олгох гэсэн утгаар эрх зүйн талаасаа далд ойлголт төрүүлж болзошгүй. Эвлэрүүлэн зуучлалын хөгжлийн энэ үе шатанд эрхийн гэрчилгээ олгох тогтолцоог илүү өргөн хүрээнд байлгах талаар өгүүлсэн өмнөх тайлбарыг үзнэ үү, ингэснээр Зөвлөл нь Монгол Улсад эвлэрүүлэн зуучлагчдад зориулан хөгжүүлэхийг хүсч буй эрхийн гэрчилгээ олгох тогтолцооны төрлөө илүү сайн судлах боломжтой болно. Цаашилбал, хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.4-т “гэрчилгээтэй” гэсэн нэр томъёог бас хэрэглэжээ; үүний оронд “батлагдсан жагсаалт” гэсэн нэр томъёог ашиглахыг зөвлөж байна. Өөр өөр нэр томъёог ашиглах нь эрх олгох өөр өөр итгэмжлэлийн тогтолцоо байгаа мэт ойлгогдож эргэлзээ төрүүлнэ. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Сингапурын конвенцод гарын үсэг зурж, улс орнууд үүнийг соёрхон баталснаар, эвлэрүүлэн зуучлагчийн стандарт, итгэмжлэлийн үүрэг улам бүр анхаарлын төвд байх болно. Тиймээс энэ тал дээр тодорхой, ойлгомжтой байх нь чухал гэсэн үг юм. Цаашилбал, зөөлөн буюу дүрэм журмын зохицуулалтаар итгэмжлэл буюу эрх олгох (Зөвлөлөөр дамжуулан)-ыг зөвлөж байна. Учир нь уг арга нь зохицуулалтын хувьд илүү мэдрэмжтэй байдаг тул ирээдүйд эвлэрүүлэн зуучлагчдын мэргэжлийн ур

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

чадвар хөгжиж, олон улсын хэмжээнд өөрчлөгдөхийн хирээр нэн чухал зохицуулалт болох юм.

87. Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.5-д зааснаар эвлэрүүлэн зуучлагчийн лицензийг түдгэлзүүлэх, дараа нь гэрчилгээг хүчингүй болгох талаар заажээ. Үүний оронд **“Эвлэрүүлэн зуучлагчийн эрхийг хасах”, “Эвлэрүүлэн зуучлагчийн нэрийн жагсаалтаас хасах”, эсвэл “Эвлэрүүлэн зуучлагчийн эрхийн гэрчилгээ/итгэмжлэлийн эрхийг хүчингүй болгох” гэх мэт илүү ерөнхий хэллэг ашиглахыг зөвлөж байна.**
88. Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.2-т Зөвлөл нь эвлэрүүлэн зуучлагчийн нэрсийн жагсаалтыг 8 дугаар зүйлд дурдсан төрийн болон төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодод санал болгоно гэж заажээ. Энэ нь 8 дугаар зүйлд дурдсан эдгээр байгууллагууд зөвхөн Зөвлөлөөс гаргасан жагсаалтад буй эвлэрүүлэн зуучлагчдыг авах шаардлагатай болно гэж ойлгогдохоор байна. Энэ нь Монгол Улсад эвлэрүүлэн зуучлагчдын нэгдсэн нэг ижил стандарттай байх гэдэг талаасаа зөв хэдий ч Монгол Улсын шүүхэд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа хийх шаардлагатай хил дамнасан буюу гадаад улстай үүссэн маргаан гарсан тохиолдолд талууд Монгол Улсын тогтолцоогоор эрхийн гэрчилгээ байхгүй, Зөвлөлийн жагсаалтад ороогүй гадаад орны эвлэрүүлэн зуучлагч томилохыг хүсч болно. **Ийм нөхцөл байдалд гадаадын болон бусад эвлэрүүлэн зуучлагч ажиллуулахыг хүсч байгаа бол Зөвлөл эрхийн гэрчилгээ олгох нэмэлт хувилбартай байх нь зүйтэй.** Жишээ нь, эрхийн гэрчилгээ олгох энгийн нэг арга бол эвлэрүүлэн зуучлагчийн сургалт, ур чадварын үнэлгээ байж болдог, өөр нэг арга зам нь эвлэрүүлэн зуучлагчийн туршлага, өөр улсад авсан ижил төрлийн эрхийн гэрчилгээг дүйцүүлэх байж болно. Гадаадын эвлэрүүлэн зуучлагчид нь зөвхөн тухайн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны зорилгоор Монгол Улсын хуульд заасны дагуу эвлэрүүлэн зуучлагчаар итгэмжлүүлэхээр Зөвлөлд өргөдөл гаргаж болно. Эсвэл гадаад улсын эвлэрүүлэн зуучлагч нь Монгол Улсад зуучлагчаар итгэмжлэгдэн зөвшөөрөгдөж, нэрийн жагсаалтад бүртгүүлэх бас боломжтой. Эвлэрүүлэн зуучлалын практикийг хөгжүүлэхийг хүсч буй ихэнх эвлэрүүлэн зуучлалын тогтолцоо нь гадаад улсын болон бусад туршлагатай эвлэрүүлэн зуучлагчдад өөрсдийн тогтолцоонд итгэмжлэгдэн зөвшөөрүүлэх хүсэлт гаргах боломжийг олгодог механизмтай байдаг.
89. Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.3-т “8 дугаар зүйлд дурдсан байгууллага” болон Шүүхийн ерөнхий зөвлөл жагсаалтаас эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгон бүртгэж, ажиллах нөхцөл боломжоор хангана гэж заажээ. Энэ утга нь тодорхойгүй байна. Гэхдээ “8 дугаар зүйлд дурдсан байгууллага” болон шүүхийн байгууллагууд нь Зөвлөлөөс тогтоосон журмын дагуу батлагдсан жагсаалтад бүртгэгдсэн эвлэрүүлэн зуучлагч нарт ажиллах боломж нөхцөлийг олгоно гэсэн утгаар заасан болов уу. Зөвлөл нь эвлэрүүлэн зуучлагч нартай шууд ажил санал болгохгүй, харин эвлэрүүлэн зуучлагчаар итгэмжлэгдэх боломжтой нэр дэвшигчдийг тодруулах юм байна. Гэхдээ шүүх болон “8-р зүйлд дурдсан байгууллага” нь талуудад эвлэрүүлэн зуучлагчийг сонгоход тусалж, жагсаалтад байгаа зуучлагч нарыг ажлаар хангах гэсэн утгаар ойлгогдож байна. **Тиймээс энэ заалтыг тодруулахыг зөвлөж байна.**

7. Эвлэрүүлэн зуучлагчид, талууд болон эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцогчдын эрх, үүрэг

7.1. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцож буй талуудын эрх, үүрэг

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

90. Эрх, үүргийг хууль тогтоомж, нийтлэг эрх зүйн зарчим, шүүхийн шийдвэр, ёс зүйн дүрэм, хувийн гэрээ хэлцэл зэргээр зохицуулж болно.
- Эрх зүйн тогтолцооноос хамааран дараах эрх, үүргүүд байж болно. Үүнд:
- а. Үндэслэлтэй гэж үзвэл, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцох үүрэг;
 - б. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд шударга, ёс зүйтэй оролцох;
 - в. Тохиролцоонд хүрч чадаагүй эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны дараа шүүхийн хянан шийдвэрлэх ажиллагаа эхлүүлэх эрх;
 - г. Эвлэрлийн гэрээг дагаж мөрдөхийг шаардах эрх;
 - д. Нууцлалтай холбоотой үүрэг.
91. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.2.3 дахь хэсэг нь дээрх б) дугаарт заасантай, 13.2.1 дэх заалт нь дээрх г) дугаарт заасантай дүйцэж байгаа боловч энэ нь хэрэгжүүлэх эрх биш, харин дагаж мөрдөх үүрэг байхаар тусгасан байна. Хуулийн 13.2.1-ийг хэрэгжүүлэх эрх болгож өөрчлөхийг зөвлөж байна. Хуулийн 13.1.9 дэх заалт нь дээрх в) дугаарт заасантай дүйж байна. Хуулийн 13.1.7-д заасан “татгалзах” гэснийг “татгалзан гарах” гэж тодотгон оруулахыг санал болгож байна. Учир нь талууд хүссэн үедээ эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанаас татгалзан гарч болно. Хуулийн 13.1-д заасан бусад эрх нь хүлээн авах боломжтой эрхүүд байна.
92. Дээрх а) дугаарт заасан санаа Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд тусгагдаагүй байна. Энэ бол Англи, Австрали, Сингапур, БНХАУ-ын тусгай захиргааны бүс Хонг Конг болон бусад улс оронд ашигладаг эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг өдөөх механизм бөгөөд маргаантай талуудыг шүүхийн оролцоогүйгээр эвлэрүүлэн зуучлалын ширээнд ирүүлэх үр дүнтэй арга юм. Энэ талаар Хонг Конгийн туршлагын удирдамж 31 болон Иргэний маргаан шийдвэрлэх тухай хуулийн 11 (Австрали) зэргийг үзнэ үү. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг эхлүүлэх талаар дээр бичсэн хэсгийг үзнэ үү.
93. Хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.2-т заасан эрх, үүрэгтэй холбоотой заалтууд, 18.3-т заасан нууцлалтай холбоотой заалтуудын талаар дээр бичсэн 4 дүгээр хэсэгт нарийвчлан тайлбарласан болно.
94. Хуулийн 18 дугаар зүйлийн талаар хэлэхэд, 18.1-д талуудыг шударга ажиллахыг хүсэж, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлж ажиллахыг шаардсан заалт байна. Уг заалт нь мөн ажиллагааны ил тод байдлыг дэмжсэн заалт байна. Энэ заалтыг талууд шударгаар буюу ёс зүйтэй ажиллах, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны ил тод байдлыг хангах үүрэг хариуцлагатай гэх байдлаар найруулан бичихийг зөвлөж байна. Энэ заалтыг талуудын эрх, үүрэгтэй холбоотой бусад заалтуудтай хамт нэгтгэн оруулж болно (Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийг үзнэ үү).
95. Хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.3 дахь заалт нь хэдийгээр тусгайлан заагаагүй ч өмгөөлөгч, эвлэрүүлэн зуучлагчдад талуудыг албадахгүй байх үүргийг хүлээлгэсэн гэж харагдаж байна. Энэ үүргийг хэн хүлээх вэ гэдгийг тодорхой болгох үүднээс уг заалтыг дахин боловсруулж, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн өөр хэсэгт оруулахыг зөвлөж байна.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

96. Хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.4 дэх заалт нь нууцлалыг хадгалах, мэдээллийг задруулахгүй байх үүрэгтэй хамаатай бөгөөд энд буруу хэсэгт оруулсан мэт санагдаж байна. Доорх 8 дугаар хэсэгт бичсэн нууцлалын талаарх тайлбарыг үзнэ үү.
97. Хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.5 нь тодорхойгүй байна. Эвлэрүүлэн зуучлагчийн дэмжлэгтэйгээр талууд эвлэрлийн гэрээг хэрэгжүүлэх нь зуучлагчийн хүлээх үүрэг биш юм. Мөн “нэхэмжлэлээсээ татгалзах” гэдэг нь төөрөгдүүлэхээр байна. **Хэрэв талууд тохиролцоонд хүрсэн бол, эвлэрлийн гэрээнд заасны дагуу нэхэмжлэлээсээ татгалзсан гэсэн заалт байх ёстой.**
98. Хуулийн 27 дугаар зүйлд Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн дагуу эвлэрлийн гэрээгээр хүлээсэн үүргийг хэрэгжүүлэхийн тулд шүүхэд хандаж болно гэж заажээ. **Олон улсын хэмжээнд эвлэрлийн гэрээг хэрэгжүүлэх тохиолдолд хил дамнасан арилжааны эвлэрлийн гэрээг түргэвчилсэн журмаар хэрэгжүүлэх механизмыг бүрдүүлж өгдөг Сингапурын эвлэрүүлэн зуучлалын конвенц, ЮНИСТРАЛЫН Загвар хуульд заасан нөхцөлүүдийг харгалзан үзэх нь зүйтэй.** Эмпирик судалгаанаас харахад олон улсын эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг хэрэглэгчид гэрээний үүргийг түргэвчилсэн журмаар сахиулах боломжтой хувилбарыг ашиглахыг хүсдэг байна⁶⁶. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулбал ЮНИСТРАЛЫН Загвар хууль (16-р зүйлээс хойших)-ийн нөхцөлүүдээс тусгаж болох бөгөөд уг хуульд хил дамнасан арилжаатай холбоотой эвлэрлийн гэрээнд тохирох энэхүү механизмыг оруулж өгсөн байдаг төдийгүй өөр бусад эвлэрлийн гэрээнүүдэд ч адилхан хамаардаг. Үүнийг Монгол Улс Сингапурын эвлэрүүлэн зуучлалын конвенцод гарын үсэг зурж, нэгдсэн эсэхээс үл хамааран хийж болно; гэхдээ уг конвенцод нэгдэн орсон тохиолдолд ЮНИСТРАЛЫН Загвар Хуулийн заалтууд болон, Сингапурын эвлэрүүлэн зуучлалын конвенцийн шаардлагууд хэрэгжих болно.
99. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг хийхдээ уг хуулийн үйлчлэх хүрээг шүүхэд хэрэг үүсгэхээс өмнөх маргаан дээр нэхэмжлэл гаргах (шүүхээр хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа хийгдэхгүй)-тай холбон тэлэхээр бол Сингапурт хэрэглэсэн энэхүү шинэ заалт (Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн s12-р хэсэг) сонирхолтой байж магадгүй. Энэ заалтаар хувийн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд орж буй талууд (хуулийн дагуу хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа эхлээгүй байх үед) шүүхээс эвлэрлийн гэрээгээ шүүхийн шийдвэрээр бүртгүүлэх хүсэлтийг гаргаж болдог.
100. Хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1 дахь заалтын талаарх дээр дурдсан тайлбарыг үзнэ үү. Энд зарим тохиолдолд талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны хөлсийг урьдчилан төлөх үүргийн талаар заасан байна.
101. Хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.4-т зааснаар талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны хүрээг тодорхойлох боломжтой гэж харагдаж байна. Энэ нь талуудын бие даасан байдалтай нийцэж байгаа ч илүү тодорхой болгох нь зүйтэй.

⁶⁶ Eunice Chua, “Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Сингапурын конвенцийг ашиглахгүйгээр олон улсын эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэгжүүлэх нь”, Сингапурын Хуулийн Академийн сэтгүүл 2019 31 х. 572: <https://journalsonline.academypublishing.org.sg/Journals/Singapore-Academy-of-Law-Journal-Special-Issue/Current-Issue/ct/eFirstSALPDFJournalView/mid/503/ArticleId/1472/Citation/JournalsOnlinePDF>

7.2.Эвлэрүүлэн зуучлагчдын эрх, үүрэг

102. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд эвлэрүүлэн зуучлагчийн эрх, үүргийг тусгасан байна. Эдгээртэй холбогдох ерөнхий зөвлөмжийг доор жагсаав.
103. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1.1-д “маргааны шинж байдлаас шалтгаалан” гэснийг хасахыг зөвлөж байна, учир нь энэ нь ажлын хөлсний хэмжээг тодорхойлох үзүүлэлт биш юм.
104. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1.2-т “үйл ажиллагааныхаа талаар олон нийтэд мэдээлэх” гэсэн нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг ерөнхийд нь сайшаан дэмжихтэй холбоотой гэж санагдлаа. Хэрэв тийм бол, үүнийг тусад нь заалт болгон оруулахыг санал болгож байна.
105. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1.5 дэх хэсэг нь эвлэрүүлэн зуучлагчид санал тавих, өөрөөр хэлбэл зөвлөх, эсвэл үнэлгээний арга барил хэрэглэхийг зөвшөөрч байгаа мэт харагдаж байна. Энэ нь бусад загварын оронд үнэлгээний эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг сайшаан дэмжих талтай тул уг заалтыг хасахыг санал болгож байна. Хэрэв эвлэрүүлэн зуучлалын тухай санал болгосон энэхүү тодорхойлолтыг авч хэрэглэвэл энэ нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны төрөл бүрийн загварыг багтаасан өргөн хүрээтэй байж чадах юм. Үүнд үнэлгээ хийх эвлэрүүлэн зуучлал ч орж байгаа. **Тиймээс 14.1.5-д заасантай адил зохицуулалтыг хууль тогтоомжоор биш, институцийн дүрмээр зохицуулбал илүү сайн.** Харьцуулбал: 14.2.7-д зааснаар эвлэрүүлэн зуучлагч нь эрх зүйн зөвлөгөө, туслалцаа үзүүлж болохгүй. Бодитой, үндэслэлтэй санал дэвшүүлэхэд эрх зүйн санал зөвлөмж агуулж болохоор байгаа учраас эрх зүйн зөвлөгөөг 14.1.5-т заасан хувилбараас ялгахад хэцүү байна.
106. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.2-т “саад болох аливаа нөхцөл байдал” гэсэн нь тодорхойгүй байна. Хэрэв яг тодорхой утга байхгүй бол үүнийг хасахыг зөвлөж байна.
107. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.5, 21.6-д эвлэрүүлэн зуучлагч нь талуудтай холбоо тогтоохоор заасан гэсэн хэсэгт асуудал алга байна. Гэхдээ орчуулгад эвлэрүүлэн зуучлагч нь талуудыг шаардан ирүүлэх, “дуудаж ирүүлэх” гэсэн хэллэгийг ашигласан байгаа нь эвлэрүүлэн зуучлагчийн шударга, алагчлалгүй байхад нөлөөлж болзошгүй тул үүнийг ямар нэг шаардлага болгож оруулах ёсгүй.
108. Протокол, тэмдэглэлтэй холбоотой эвлэрүүлэн зуучлагчийн үүргийг хуулийн 25 дугаар зүйлд тусгажээ. Энд “эвлэрүүлэн зуучлалын гэрээ” гэсэн нэр томъёог өмнө нь тайлбарласны дагуу хэрэглэнэ.
109. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.1-д зааснаар талууд хүсэлт гаргасан тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлагч эвлэрлийн гэрээний төслийг боловсруулж болохоор заажээ. Энэ заалт нь зуучлагчийн шударга байх зарчимд эрсдэл учруулах магадлалтай тул хасахыг санал болгож байна. Зарим эвлэрүүлэн зуучлагч ийнхүү боловсруулах явдал байдаг боловч буруу хэрэглэх эрсдэлтэй тул ийм практикийг Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулиар сайшаах ёсгүй.⁶⁷
110. Талуудын бичгээр гаргасан зөвшөөрлөөс бусад тохиолдолд адилхан хэрэг дээр эвлэрүүлэн зуучлагч арбитрын үүрэг гүйцэтгэгчээр ажиллахыг сэргийлсэн заалтыг анхаарч үзэх хэрэгтэй. Ийм заалт нь энэ мэт холимог үйл явц дээр эвлэрүүлэн зуучлагч, арбитрчдын эсрэг гардаг нэг талд үйлчилсэн гэх нэхэмжлэлийг бууруулж өгнө.

⁶⁷ Жишээ нь дараахыг үзнэ үү: [Tapoohi v Lewenberg No. 2 \(2003\) VSC 410 \(Australia\)](#)

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал**7.3. Өмгөөлөгчдийн эрх, үүрэг**

111. Өмгөөлөгчид дараах үүргийг хүлээж болно. Үүнд:
- үйлчлүүлэгчийнхээ эрх ашигт нийцсэн үйл ажиллагаа явуулах;
 - тухайн нөхцөл байдалд тохирч байвал үйлчлүүлэгчээ эвлэрүүлэн зуучлуулахыг зөвлөх;
 - эрх ашигт нь нийцэж байвал үйлчлүүлэгчээ тохиролцоонд хүрэхийг зөвлөх;
 - нууцлал болон бусад үүрэг, эрхийн талаар үйлчлүүлэгчдээ зөвлөгөө өгөх;
 - бусад талууддаа болон өмгөөлөгчдөд шударга, ёс зүйтэй хандах үүрэг;
 - нууцлалтай холбоотой үүрэг.
112. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн өмгөөлөгчийн эрх, үүргийн талаар заасан 15 дугаар зүйлд дараах үүргийг заагаагүй байна. **Эдгээр үүргийг оруулахыг зөвлөж байна. Үүнд:**
- үйлчлүүлэгчийнхээ эрх ашигт нийцсэн үйл ажиллагаа явуулах;
 - тухайн нөхцөл байдалд тохирч байвал үйлчлүүлэгчээ эвлэрүүлэн зуучлуулахыг зөвлөх (талуудын хүлээх үүргийн талаар заасан дээрх **90-ийг үзнэ үү**);
 - эрх ашигт нь нийцэж байвал үйлчлүүлэгчээ тохиролцоонд хүрэхийг зөвлөх;
- Хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.3 дахь заалтыг эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг сайшаан дэмжихийн тулд шударга, ёс зүйтэй байх үүрэг болгож эерэг байдлаар тусгаж өгөх боломжтой.

7.4. Гуравдагч этгээдийн болон шүүхийн эрх, үүргүүд

113. Гуравдагч этгээдийг талуудын хүсэлтээр эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцуулж болно – үүнийг ерөнхийдөө хүлээн зөвшөөрдөг. Гэхдээ талуудын зөвшөөрөлгүйгээр эвлэрүүлэн зуучлалд оролцож болохгүй. Үүнийг 16.1-д илүү тодорхой болгох хэрэгтэй.
114. Хуулийн 27 дугаар зүйлийн 27.2-т шүүх нь эвлэрүүлэн зуучлагчийн дэмжлэгтэйгээр байгуулсан эвлэрлийн гэрээг баталгаажуулна гэж заажээ. Энэ заалт нь эвлэрлийн гэрээг шүүхийн шийдвэр гэдгээр нь хүлээн авч, шуурхай хэрэгжүүлэх боломжийг олгон баталж буй заалт гэж байгаа эсэх нь тодорхойгүй байна. Цаашлаад энд эвлэрүүлэн зуучлагчийн үүрэг ямар байх нь тодорхойгүй байна. Эвлэрүүлэн зуучлагчид нь төвийг сахьсан байр сууринаас ажиллах ёстой бөгөөд тэдний үүрэг эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа дууссанаар дуусгавар болдог. Энэхүү заалт нь 27.1-д заасны дагуу эвлэрлийн гэрээний үүргийг дагаж мөрдөөгүй тохиолдолд шүүхэд хандахад хамаарч болох юм. Энэ тохиолдолд Сингапурын эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 5-р зүйл, ЮНИСТРАЛЫН Загвар хуулийн 19-р зүйлд заасан хэрэгжилтийг хангахаас татгалзах (албадан хэрэгжүүлэхээс татгалзах тусгай зохицуулалт) тухай оруулах нь чухал юм. Энэ санал хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.2-т мөн хамаарна. Шүүхэд эвлэрлийн гэрээний үүргийг хэрэгжүүлүүлэх шийдвэр гаргахаас татгалзах шалтгаанууд байж болно.

8. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны нууцлал, нотлох баримтаар үнэлэгдэхгүй байх**8.1. Нууцлалтай холбоотой үүрэг хариуцлагууд**

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

115. Ерөнхийдөө нууцад хамаарах асуудлыг энэ хуульд хангалттай авч үзээгүй байна. Хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.2, 18.3, 18.4, 18.6 зэрэг холбогдох заалтууд байгаа хэдий ч шүүх болон арбитрын хянан шийдвэрлэх ажиллагаанууд дээр нууц хадгалах, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны явцад бий болсон мэдээллийг нотлох баримтаар хүлээн зөвшөөрөхгүй зэрэг янз бүрийн асуудлуудыг тусгажээ (дээр 4.2. дахь хэсэгт тайлбарласан нууцлал нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны чухал зарчим байдаг тухай болон бусад холбогдох тайлбаруудыг үзнэ үү). **Эдгээр заалтыг бүгдийг нь нууцлал болон нотлох баримтаар үнэлэгдэхгүй байх тухай тусад нь заасан нэг бүлэг, эсвэл хэд хэдэн зүйл заалт болгон нэгтгэн тусгавал зүйтэй юм.**
116. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нууцлалыг хангах үүргийг эвлэрүүлэн зуучлагчдад хандан тусгаж өгсөн боловч талууд, өмгөөлөгчид болон бусад оролцогчдод хамааруулж заагаагүй байна. Цаашилбал, заалтуудыг 18 дугаар зүйлд заасан бусад үүргийн хамт нэгтгэн тусгажээ. **Эдгээр зүйл заалтыг эвлэрүүлэн зуучлагч, талууд, өмгөөлөгч, бусад оролцогчдод хамаарах нууцын заалтууд болгон дахин боловсруулахыг зөвлөж байна.** (дээрх 4.2. дахь хэсгийг үзнэ үү). Үүнтэй холбогдуулан дурдахад, ЮНИСТРАЛЫН Загвар хууль,⁶⁸ Сингапурын эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль, Хонг Конгийн Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль (8, 9, 10-р хэсэг) зэрэг нь хууль боловсруулагчдад хэрэгтэй удирдамж болж чадна. Үүний зэрэгцээ, хууль тогтоомжоор дотогш/гадагш болон дотогш/шүүхийн гэсэн урсгал чиглэлтэй нууцлалыг зохицуулахыг ерөнхийдөө зөвлөдөг боловч дотогш/дотогш чиглэлтэй нууцлалыг зохицуулахыг ерөнхийдөө зөвлөдөггүй. Учир нь үүнийг ихэвчлэн институцийн ёс зүйн дүрмээр зохицуулдаг, гэхдээ ЮНИСТРАЛЫН Загвар хуулийн 9-р зүйл нь энэ агуулгаараа онцлог зохицуулалт юм.

8.2. Нууцлалыг хадгалахад үл хамаарах нөхцөлүүд

117. Нууцлалыг хадгалахад үл хамаарах нөхцөлүүд бол чухал юм. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд нууцлалыг нийтлэг ерөнхий байдлаар тусгах нь эвлэрүүлэн зуучлагчид, талууд, өмгөөлөгчид болон бусад хүмүүст үүрэг хариуцлага хүлээлгэдэггүй тул ажиллагааны шударга үнэн байдлыг бууруулдаг. Нууцлалын тухай олон улсын хуулиудын харьцуулсан тоймоос харахад үл хамаарах нөхцөлийн талаар дараах үндсэн ангилал байна. Үүнд:

- Ил болсон, эсвэл адил төстэй процедураар ил болж болох байсан өмнөх мэдээлэл. Энэхүү үл хамаарах нөхцөлийн ард буй зарчим нь өөр тохиолдолд нотлох баримтаар үнэлэгдэж, хүлээн зөвшөөрөгдөх байсан зүйл эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны явцад ил болбол нотлох баримтаар үнэлэгдэхгүй гэсэн үг биш гэсэн утгатай.⁶⁹ Өөрөөр хэлбэл, талууд өөр байдлаар ил болгох боломжтой байсан мэдээллийг нуун дарагдуулахын тулд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг ашиглах ёсгүй, учир нь энэ нь эвлэрүүлэн зуучлалыг урвуулан ашигласанд тооцогдоно.⁷⁰

⁶⁸ Дараахыг үзнэ үү: ялангуяа [Олон улсын арилжааны эвлэрүүлэн зуучлалын болон Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль \(2018\)-ийн](#) 9-р зүйл (дотогш/дотогш урсгалтай нууцлал), 10-р зүйл (дотогш/гадагш урсгалтай нууцлал), 11-р зүйл (дотогш/шүүх урсгалтай нууцлал)

⁶⁹ Дараахыг үзнэ үү. Жишээ нь, [УМА-ийн s 5, Олон улсын арилжааны эвлэрүүлэн зуучлалын болон Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль \(2018\)-ийн](#) 11(5) зүйл болон [AWA v Daniels](#) (1992) 7 ASCR 436 and [Aird and Aird v Prime Meridian](#) [2006] EWCA Civ 1886 хэргүүд.

⁷⁰ S Hughes, 'Uniform Mediation Act: To the Spoiled Go the Privileges' (2001) 85 *Marquette Law Review* 9.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

- Олон нийтэд нээлттэй мэдээлэл. Энэхүү үл хамаарах нөхцөл нь ерөнхийдөө олон нийтэд нээлттэй байдаг мэдээлэл, эсвэл мэдээлэл авах эрх чөлөө,⁷¹ нууцлалын тухай хуулийн дагуу авах боломжтой мэдээлэлд хамаарна.⁷² Энэ нь талууд олон нийтэд нээлттэй байлгана гэж хоорондоо тохиролцсон, эсвэл хуулиар олон нийтэд нээлттэй болгох шаардлагатай, эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны аль нэг үе шатанд бий болсон мэдээлэлд мөн адил хамаарна.
- Хүлээсэн үүрэг/мэргэжлийн ёс зүйгээ зөрчих. Үл хамаарах өөр нэг нөхцөл бол эвлэрүүлэн зуучлагч ба талуудын хооронд маргаан гарсан тохиолдолд, эсхүл эвлэрүүлэн зуучлагч болон зуучлалын ажиллагаанд оролцож буй бусад оролцогчид, тухайлбал хууль ёсны төлөөлөгчдийн мэргэжлийн ёс зүй зөрчигдөж байвал эвлэрүүлэн зуучлалын талаарх мэдээллийг нээлттэй болгохыг зөвшөөрдөг.⁷³
- Гэмт хэрэг үйлдэхээр төлөвлөх, завдах, эсвэл одоо үргэлжилж буй эрүүгийн үйлдлийг нуун далдлах зорилгоор ирээдүйд гарч болзошгүй хүчирхийлэл, бусдад болон харилцаанд хор хөнөөл учруулах аюул заналхийлэл.⁷⁴ Гэхдээ олон хууль тогтоомжид энэ талаар ихэнхдээ дурдаагүй байдаг ба энэхүү үл хамаарах нөхцөлийг нийтийн эрх ашиг, бодлогын үндэслэлд тусгах ерөнхий зарчимд нь тулгуурлах байдлаар шүүхэд хариуцуулж үлдээдэг. Бусад үл хамаарах нөхцөлийн хувьд, эдгээр заалтуудын гол зорилго нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны шударга байдлыг хамгаалах, эрүүгийн үйл ажиллагаа явуулахаар санаархаж буй, эсвэл түүнд оролцож буй этгээдүүд үүнийг буруугаар ашиглахгүйн тулд нээлттэй орхидоггүй. Энд хүнийг бие махбодийн болон сэтгэл зүйн хор хөнөөлөөс урьдчилан сэргийлэх нь олон нийтийн эрх ашигт хамааралтай чухал асуудал юм. Гэхдээ энэ асуудалд хандах арга барил нь үндэсний эрх зүйн соёл, нийтэд хандсан төрийн бодлогоос ихээхэн хамаарна. Зарим тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлалд оролцож буй аль нэг тал эрүүгийн гэмт хэрэг үйлдсэн гэж хүлээн зөвшөөрвөл үл хамаарах нөхцөлийн үйлчлэл зогсох ёсгүй гэж үздэг. Учир нь үүнээс болж талуудын эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцох итгэл алдарна гэсэн саналыг гаргах нь бий. Гэсэн хэдий ч зарим улс оронд эвлэрүүлэн зуучлагчдаас тодорхой төрлийн гэмт хэргийг мэдсэн бол цагдаагийн байгууллагад мэдээлэхийг шаарддаг зохицуулалтууд бас бий.⁷⁵

⁷¹ Дараахыг үзнэ үү: [UMA](#)-ийн s 7(a)(2). АНУ-ын Холбооны түвшинд 1966 оны Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хууль, мужийн түвшинд Нээлттэй Мэдээллийн Хууль, эсвэл Олон Нийтэд Нээлттэй Мэдээллийн Хууль зэргийг үзнэ үү: [Washington's Open Records Act \(Revised Code of Washington \(RCW\) s 42.56\)](#) болон [California Public Records Act \(California Government Code §§ 6250 – 6276.48\)](#). Английн хувьд [Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хууль 2000](#), Австралийн хувьд [Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хууль 1982 \(Cth\)](#) холбооны түвшинд болон улсын түвшинд төрөл бүрийн FOI хуулиудыг үзэж болно.

⁷² Дараахыг үзнэ үү. Жишээ нь, Австралийн Хувийн нууцын тухай хууль [Privacy Act 1988 \(Cth\)](#).

⁷³ Тухайлбал, эдгээр үл хамаарах нөхцөлүүдийг [UMA](#)-ийн 6(a) (5) ба 6(a) (6) зүйлүүдэд тайлбарласан байдаг. Үүнтэй адил Флоридагийн [Эвлэрүүлэн зуучлалын нууцлал ба давуу эрхийн тухай](#) хуульд заасны дагуу эвлэрүүлэн зуучлагчийн буруутай үйлдлээс хамгаалах, эсвэл баталгаа болгож нууцыг дэлгэхийг зөвшөөрдөг (Эвлэрүүлэн зуучлалын нууц ба давуу эрхийн тухай хууль [FS 44.405]-ийг үзнэ үү; Үүний эсрэгээр, [Morgan Phillips v JAMS/Endispute LLC](#) (2006) Cal App 4th 795, 44 Cal Rptr 3d 782)-д хэлэлцүүлсэнчлэн Калифорнийн нууцлалын заалтыг харьцуулж үзнэ үү. Словакийн эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль тогтоомжоор зуучлагчид мэргэжлийн үүргээ зөрчсөн эсэхийг нь үнэлэхэд шаардагдахаас бусад тохиолдолд нууцлалыг хадгалах үүрэг хүлээхгүй гэж заасан байдаг (дараахыг үз [§ Эвлэрүүлэн зуучлал ба тодорхой хуулиудад нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай Словакийн 2004 оны 6-р сарын 25-ны хуулийн 6](#)). Үл хамаарах нөхцөлийн талаар заасан хэдий ч [UMA](#)-д эвлэрүүлэн зуучлагч нарыг ялангуяа эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд оролцож буй төлөөлөгчид болон бусад этгээдүүдийн эсрэг мэргэжлийн ёс зүйгээ зөрчин нотлох баримт гаргаж өгөхийг онцгойлон хориглодог (6 (c)).

⁷⁴ Энэ талаарх заалтуудыг дараахаас харж болно, жишээ нь, [UMA](#)-ийн s 5 (c) ба s 6 (a) (3), (4), [Европын удирдамжийн 7\(1\)\(a\)](#) зүйл болон өмнө дурдсан [Германы Эрүүгийн хууль](#).

⁷⁵ Дараахыг үзнэ үү: жишээ нь, Австралийн Эрүүгийн тухай хуулийн s 316-р зүйлд ноцтой гэм буруутай үйлдэл хийснийг мэдсэн хүн цагдаад мэдэгдэх ёстой бөгөөд энэ тухай мэдэгдэгүй бол хорих ялаар шийтгэгдэнэ. Энэ тайланг бичиж байх үед эвлэрүүлэн зуучлагч нар энэ заалтад хамрагдаагүй байсан ба бусад эмч, өмгөөлөгч зэрэг мэргэжлийн хүмүүс уг заалтаас чөлөөлөгдсөн байв.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

- Хүүхэд ба эмзэг бүлгийг хүчирхийлэх.⁷⁶ Хүүхэд болон нийгмийн бусад эмзэг бүлгийн гишүүдийг хамгаалах нь эмч, өвчтөний хоорондох харилцаа гэх зэрэг олон нөхцөл байдалд нууцлалтай харьцах төрийн бодлогын үл хамаарах нөхцөл байсаар ирсэн. Үүнтэй адилаар хүүхэд, эмзэг бүлгийн гишүүдийг хүчирхийлэх, үл хайхрах, орхигдуулах зэрэг аливаа үйлдлийг илрүүлэн харуулах эвлэрүүлэн зуучлалын мэдээлэл нь нууцлалыг хадгалах заалтад хамаарахгүй.
- Тохиролцоонд буюу эвлэрэлд хүрэх боломж байгааг нотлох. Нууцлалыг хадгалахад үл хамаарах нөхцөлүүд нь ихэвчлэн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны дараах арга хэмжээнүүд дээр үүсдэг, учир нь зуучлалын үр дүнд хүрсэн тохиролцоог батлах, салгах, эсвэл өөр этгээдэд арга хэмжээ авахуулахаар хэрэг үүсгэх зэрэг ажлууд гарч ирдэг (доороос харна уу).⁷⁷
- Зардал тодорхойлох. Зарим улс оронд шүүхүүд нь тухайн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны зардалтай холбогдуулан эсвэл эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаатай холбоотойгоор хязгаарлагдмал нотлох баримтыг үнэлэн, зөвшөөрөхөд бэлэн байдаг. Энэ нөхцөлд нотлох баримт нь оролцогчдын үнэнч шударга бус байдлыг нь илэрхийлэх, эсвэл тухайн эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд ямар нэг үндэслэлгүй зан байдал гаргаж буй талаарх нотлох баримт болгон ашиглагдаж болно.⁷⁸

118. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нууцлалтай холбогдох заалтууд дээр үл хамаарах нөхцөлүүдийг оруулж өгөх, мөн дээр дурдсанчлан, дотогш/шүүх гэсэн чиглэлтэй нууцлалд хамаарах асуудлыг шүүхийн талаарх заалтуудад оруулахыг харгалзан үзэхийг зөвлөж байна.

[БИЧВЭРИЙН ТӨГСГӨЛ]

⁷⁶ Жишээнүүдийг UMA -ийн s 6(a)(7) болон Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Европын удирдамжийн Directive 2008/52/EC 7 (1) (a) хэсгээс үзэж болно.

⁷⁷ Жишээ нь, [Олон улсын арилжааны Эвлэрүүлэн зуучлалын болон Эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд байгуулах олон улсын маргаан шийдвэрлэх хэлэлцээрийн тухай ЮНСИТРАЛЫН Загвар хууль \(2018-ийн 11\(3\)2-т эвлэрлийн гэрээг хэрэгжүүлж, мөрдүүлэх зорилгоор нотлох баримтыг нээлттэй болгож, хүлээн зөвшөөрнө гэж заажээ. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Европын Directive 2008/52/EC удирдамжийн 7\(1\)\(b\)-д зуучлагчийн гэрчлэлийг хориглохтой холбоотой төстэй нэг заалт бий, үүнийг илүү нарийвчлан бичсэн байдаг⁷⁷ ба сийрүүлбэл “гэрээг хэрэгжүүлэх, эсвэл мөрдүүлэхийн тулд эвлэрүүлэн зуучлалын үр дүнд бий болсон гэрээний агуулгыг ил болгох зайлшгүй шаардлага гарах үед” \[онцлох үүднээс ташуу бичив\]. Энэ мэт үл хамаарах нөхцөлүүд дотоодын хууль тогтоомж, практикт ихэвчлэн байдаг. Жишээ нь, АНУ-д үл хамаарах энэ заалтыг UMA-ийн s 6\(b\) олон нийтийн ашиг сонирхлын заалтад тусгасан байдаг. Гэвч UMA-аар иймэрхүү нэхэмжлэлтэй холбоотойгоор эвлэрүүлэн зуучлалын харилцааны нотлох баримтыг шүүхэд гаргаж өгөхийг зуучлагчдаас албадаж шаардахгүй байхаар зааж өгчээ \(6 \(c\)\). Өөрөөр хэлбэл, эвлэрүүлэн зуучлагчдээс эвлэрлийн гэрээг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор талууд, эсвэл бусад оролцогчдын үйлдлийн талаар гэрчлэл өгөхийг шаардаж болохгүй, гэхдээ бусад эх сурвалжаас нотлох баримтыг ашиглаж болно. Тиймээс, UMA-ийн яг энэ үл хамаарах заалтуудын нөхцөл нь хууль эрх зүйн бусад хэрэгслүүдэд зааж өгсөн ижил төстэй нөхцлийг бодвол нууцлал хадгалахтай холбоотой аюулгүй байдлын талаас авч үзвэл зуучлагчдад үнэмлэхүй биш ч гэсэн арай илүү хязгаарлалттай байгаа юм. Эдгээр нөхцөл байдалтай холбоотой хэрэг маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалын дараах асуудлаар дараагийн бүлэгт тодорхой авч үзнэ. Гэхдээ Английн \[Brown v Rice and Patel \\[2007\\] EWHC 625 \\(Ch\\)\]\(#\) хэргийг энд дурдсан нь энэхүү үл хамаарах нөхцөлийг яаж өргөн утгаар тайлбарлаж болохыг харуулахад чиглэсэн юм. Энэ тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлуулах гэрээг оруулж байгаа нь эвлэрлийн гэрээ нь бичгээр үйлдэж, гарын үсэг зураагүй л бол дагаж мөрдөхөөр хүчин төгөлдөр болохгүй гэдгийг ойлгуулах зорилготой. Тэглээ ч эвлэрлийн гэрээг хэрэгжүүлэхийг эрмэлзэж буй тал нь талуудын хооронд ямар нэг тохиролцоо байгаа гэдгийг нотлохын тулд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны явцын баримт нотолгоог хүлээн зөвшөөрөхийг зорино. Эвлэрүүлэн зуучлах үйлчилгээг үзүүлж буй тал \(ADR Group\) болон нөгөө талын зүгээс эсэргүүцэл гаргасан ч шүүх эвлэрүүлэн зуучлалын ажиллагааны нотлох баримтыг ямар нэг тохиролцоонд хүрсэн тохиролцоо байгаа гэдгийг батлах үүднээс уг нотлох баримт нь журамд үл хамаарах нөхцөлд орно гэдэг үндэслэлээр хүлээн зөвшөөрсөн. Шүүгч өөрийн үзэл бодлыг зөвтгөх үндэслэлээ гаргахдаа талууд эвлэрүүлэн зуучлуулах гэрээндээ бичгээр тавьсан шаардлагыг шаардах тал дээр өөр өөр байж болно, татгалзаж, эсвэл бүр няцааж ч болно гэж үзсэн. Гэхдээ талууд зөвхөн бичгээр үйлдэж, гарын үсэг зурсан гэрээг хууль ёсны хүчин төгөлдөр гэж үзнэ гэж хүлээн зөвшөөрсөн тохиолдолд шүүх эдгээр шалгуурт нийцээгүй ямар нэг тохиролцоог бий болгохын тулд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны нууцлал бүхий мэдээллийг шалгаж нягтлаад байх шаардлагагүй гэдэг дохиог талууд шүүхэд өгч байна. Энэ үл хамаарах заалтыг \[Brown v Rice and Patel\]\(#\) хэрэг дээр шүүхийн хэрэглэсэн энэхүү өргөн утгатай тайлбараас харахад талуудын болон бусад оролцогчдод санал болгож буй нууцлалыг хадгалж хамгаалах тал дээр итгэлтэй байхыг дэмжихгүй байна.](#)

⁷⁸ Энэ дүгнэлтийн талуудын хүлээх үүрэг гэсэн 7.1 дэх хэсгийг үзнэ үү.

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

ЕАБХАБ/АИХЭГ-аас Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өгөх Санал

ХАВСРАЛТ:

Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль (2012 оны 5-р сарын 22)